וַאֲבִיטָה

שבת פרשת ראה תשע"ח

שיעורי תורה והתוועדויות חסידיות
מהרב **יצחק גינזבורג** שליט"א

גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ

03 אמונה וביטחון (13)
שיעור לבנות תיכון 'יעלת חן'

22 אני לדודי ודודי לי
סקירת ספר

24 טעם מצווה
"בל תוסיף" ו"בל תגרע"

34 דבר יום ביומו
מסרים יומיים לפרשת ראה

37 ביאורים בפרקי אבות
פרק ה' משנה כב'

40 מענות ותשובות
תשובות הרב לשאלות

42 סיפור חסידי
המגיד ממעזריטש

46 ברכות בחשבון
חידושי רמזים בפרשה

למה חשוב
17 להרגיש שאוהבים אותי

22 אלול מאהבה
סקירת ספר והזדמנות

הקדמת המערכת

שבת שלום לקוראינו היקרים, אלול בפתח ואנחנו עם עוד גליון 'ואביטה' מלא וגדוש בתוכן, התוועדויות שיעורים ומאמרים מלאים בהשכלה ועבודה חסידית.

מה השבוע?

נפתח בשיעור **אמונה וביטחון מספר 13** לבנות תיכון 'יעלת חן בירושלים', העוסק - בין היתר - בשתי עבודות יסוד בחסידות, **התחדשות והתחזקות**, השייכות לימי הקיץ והחֹרף ביניהם אנו עומדים ב**חֹדש אלול.**

בהמשך יש לנו **סקירה** תמציתית על הספר הנפלא **'אני לדודי ודודי לי'**, המחדש **מבט מלא אהבה על עבודת אלול ותשרי** הבעל"ט. **רוצים לקרוא עוד?** יש לנו הצעה מיוחדת לחודש אלול - **ספר עד הבית**. ב**טעם מצוה**, שהפעם זכינו לגרסה המלאה שלו, דן הרב באריכות בגדרי **"בל תוסיף" ו"בל תגרע"**, ונותן לנו טעימה מ**חזון חיבור הנגלה והנסתר** (כמבואר באריכות בגב החוברת).

כרגיל, מדור **דבר יום ביומו** נמצא במקומו, עם וואריטים קצרים ועמוקים, על צמצום המביא לידי הרחבה בבניין ביהמ"ק, על שבע דרכים בעבודת ה', על היחס בין קיום מצוות לידיעת הטעם הפנימי שלהם ועוד. ב**פרקי אבות** על פרק ה' משנה כב, נשכיל בדבר שלבי הגדילה של יהודי מילדות ועד בגרות ומה נרכש בכל שלב, **אמונה-ידע-השקפה** והלאה.

מדור **מענות ותשובות** מעניין ואטרקטיבי כתמיד. החל מתפילה על מין העובר, דרך שינה טובה לילדים (ולמבוגרים) וכלה בתיקון על דבר שקר. ב**סיפור החסידי** נגלה מתי (בדרך אפשר) יום ההולדת של **המגיד ממעזריטש**, ועל עבודתו בדור השני של החסידות ביחס לדור שלפניו ולאחריו.

וכמובן שנחתום ב**ברכות בחשבון** עם ביאור על **היחס בין אכילת בשר קדשים לאכילת תאווה** של בשר חולין (כמובן, עם ביאורי רמזים בפסוקים).

שבת שלום ומבורך,
המערכת

לקבלת השיעורים במייל ולהצטרפות לצוות המפיצים: itiel@pnimi.org.il
עריכה: אביב מויאל | **מערכת:** הרב יוסי פלאי, בעז יעקבי ואיתיאל גלעדי

אמונה ובטחון (13)

קיצור מהלך השיעור[א]

מאמר הזהר העיקרי המצוטט בחסידות בנוגע למדת הבטחון מבוסס על הפסוק "בטחו בהוי' עדי עד כי ביה הוי' צור עולמים". הזהר מסביר שבטחון חזק בה' שייך למדות הלב – מחסד ועד יסוד ("עדי עד") – בעוד שבמדרגות המוחין (י-ה) אין כל השגה ולא שייך שם בטחון. זהו מקור לעוד השוואה חשובה בין הבטחון, הקשור ב"ישות דקדושה", לבין האמונה שלמעלה מהמציאות.

ה**פרק הראשון** מתעכב על מושג התוקף והחוזק שמזכיר הזהר ביחס לבטחון, ומרחיב את היריעה בנוגע לשני עמודי יסוד של עבודת ה' – **התחדשות והתחזקות**. תוך פריסת היריעה של הכחות הפנימיים המכוונים כנגד כל חדשי השנה מוסבר כי התחדשות – תוך יציאה מכל תדמית אישית קודמת – תלויה באמונה, הנשית יותר, והיא שייכת לחדש ניסן (המשרה את השראתו על כל חדשי הקיץ), ואילו התחזקות שייכת לבטחון, הגברי יותר, והיא עבודת חדש תשרי (המשרה את השראתו על כל חדשי החרף). בתוך הדברים עולה גם הקבלה בין הצמד הנידון בשיעורים אלה, אמונה ובטחון, לבין צמד המושגים אמונה ואמת (עליהם נאמר בזהר "איהו אמת, איהי אמונה").

ב**פרק השני** מצוטט ומבואר מאמר הזהר, שעיקרו כי מדת הבטחון היא "עדי עד", עד שמגיעים למדת היסוד – דבר המלמד **שמדת הבטחון תלויה בהתקשרות ל"צדיק יסוד עולם".** הבטחון מתקשר לה' במדרגת "והנגלת לנו ולבנינו", ולא במדרגות הגבוהות והנסתרות יותר.

ה**פרק השלישי** פותח עוד נושא (שיתבהר אי"ה יותר בשיעורים הבאים) – הקבלה בין **בטחון ואמונה ליש ואין**. הבטחון נובע מתוך מדת **ישות דקדושה** – יחס רגשי לה', שעיקרו **תחושה שה' אוהב את האדם**. אמנם, יש נשמות גבוהות – דוגמת יעקב אבינו ומשה רבינו – ששרשן גבוה יותר, הן קשורות לה' בתחושת אין, ודווקא לכן אינן מצטיינות במדת הבטחון, אלא במדת האמונה והחסיון בה'. אכן, כדי להכנס לארץ ולהביא את המשיח זקוקים למדת הבטחון.

נזכיר שוב כי זהו השיעור ה-13 בסדרת השיעורים הנפלאה במאמר "אמונה ובטחון" שבספר לב לדעת (מספרי הרב הראשונים שהתפרסמו) – שיעורים שנמסרים לבנות תיכון "יעלת חן", דבר המוסיף נופך של הסברה והטעמה – ואפשר לבקש ולקבל במייל את כל השיעורים עד כה: itiel@pnimi.org.il

---

א נרשם על ידי איתיאל גלעדי. לא מוגה. שיעור לבנות תיכון יעלת חן. כ"ט תמוז ע"ח — כפר חב"ד.

א. התחדשות והתחזקות

מאמר הזהר על "בטחו בהוי' עדי עד"

צהרים טובים לכולן. נתחיל בעמ' סו בספר – מתחילים פרק חדש, פרק ה, שמתחיל נושא חדש. טוב שבהשגחה פרטית מתחילים משהו חדש, לכבוד בנות המחזור החדש שמצטרפות אלינו היום.

והנה ענין הבטחון נתבאר בדא"ח ע"פ מאמר הזהר ברישׁ פרשת וארא[ב] עה"פ "בטחו בהוי' עדי עד כי ביה הוי' צור עולמים"[ג],

בחסידות[ד], כאשר דורשים על מדת הבטחון, מביאים את מאמר הזהר שנקרא היום. הזהר הוא על הפסוק "בטחו בהוי' עדי עד כי בוי' הוי' צור עולמים" – פסוק בספר ישעיהו, שאנחנו אומרים בתפלה כל יום, בסוף "ובא לציון". יש רמז ידוע[ה], שהפסוק "**בטחו בהוי' עדי עד כי ביה הוי' צור עולמים**" שוה בגימטריא "**ביאת המשיח**" – פסוק משיחי, יש בו בשורה של גאולה. צריך להבין כאן בפסוק מה פירוש "עדי עד" ולמה הוא תולה – כנתינת טעם – שהבטחון עדי עד הוא "כי ביה הוי' צור עולמים". צריך גם להבין למה כאן – פעם אחת בתנ"ך – מחברים את שם **י-ה** לשם המלא **הוי'**.

לפני שנקרא מהספר, נקדים כאן את לשון הזהר במלואה: **בְּטָחוּ בַהוי' עֲדֵי עַד כִּי בְיָהּ הוי' צוּר עוֹלָמִים. בְּטָחוּ בַהוי', כָּל בְּנֵי עָלְמָא בַּעְיָין לְאִתְתַּקְפָא בֵּיהּ בְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, וּלְמֶהֱוֵי רָחֲצָנוּ דִּלְהוֹן בֵּיהּ. אִי הָכִי מַהוּ עֲדֵי עַד. אֶלָּא, בְּגִין דִּיהֵא תֻּקְפָּא דְּבַר נָשׁ, בַּאֲתַר דְּאִיהוּ קַיּוּמָא וְקִשׁוּרָא דְּכֹלָּא, וְאִקְרֵי עַד, וְהָא אוּקְמוּהָ, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר, בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד. וְהַאי עַד, אֱתָר דְּאָחִיד לְכָל סִטְרִין, לְסִטְרָא דָּא, וּלְסִטְרָא דָּא, לְאִתְתַּקְיָימָא, וּלְאִתְתַּקְשָׁרָא קִשְׁרָא, דִּי לָא תַּעְדֵי...**

כִּי בְיָהּ הוי' צוּר עוֹלָמִים וְהוּא אֱתָר גָּנִיז וְסָתִים, וְעַל דָּא בְּטָחוּ בַהוי' עֲדֵי עַד, עַד הָכָא אִית רְשׁוּ לְכָל בַּר נָשׁ לְאִסְתַּכְּלָא בֵּיהּ, מִכָּאן וּלְהָלְאָה, לֵית לֵיהּ רְשׁוּ לְבַר נָשׁ לְאִסְתַּכְּלָא בֵּיהּ, דְּהָא אִיהוּ גָּנִיז מִכֹּלָּא, וּמַאן אִיהוּ יָהּ הוי'. דְּמִתַּמָּן אִצְטָיְירוּ עָלְמִין כֻּלְּהוּ, וְלֵית מַאן דְּקָאִים עַל הַהוּא אֱתָר.

כעת נקרא מהספר, בו משולבים גם משפטי ביאור בתוך לשון הזהר, וכמו תמיד נרחיב ונסביר.

בטחון דורש התחזקות

ופרש הזהר: **"בטחו בהוי', כל בני עלמא בעיין לאתתקפא ביה** [כל בני העולם – כולנו – צריכים להתחזק בו, בקב"ה. חשוב כאן שתרגום הזהר, עוד לפני שמתרגם מילולית את המלה "בטחו" – שיש לה תרגום מדויק בארמית, כפי שנראה – הזהר אומר שהכוונה היא להתחזק.]

([שוב, הוא כותב ש"בטחו בהוי'" אומר קודם כל להתחזק בה' – "לאתתקפא ביה". מה אני לומד מכך?] **'הבטחון הוא ענין התוקף וההתגברות העצומה'** [בשביל לבטוח צריך תוקף והתגברות, ומכאן נלמד שאמונה אינה כך – אמונה לא דורשת תוקף והתגברות.])

[נחזור ללשון הזהר: כל בני העולם צריכים להתחזק] **בקודשא בריך הוא** ([לפי הקבלה מקיימים כל מצוה "לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה". מה פירוש? הפשט הוא ה', קוב"ה, ואנחנו, כנסת ישראל, שכינתיה. אבל

ב זח"ב כב, א.

ג ישעיה כו, ד.

ד פלח הרמון וארא ד"ה "ואשה אחת", ע"פ ביאורי הזהר וארא (לז, ד).

ה סוד הוי' ליראיו סוף שער "ביאת המשיח".

ו לשון אדמו"ר הזקן בביאורי הזהר הנ"ל.

בלשון הקבלה[ז] כנסת ישראל היא המלכות דעולם האצילות וקוב"ה הוא פרצוף ז"א בעולם האצילות, המדות. כשיהודי פשוט אומר 'הקב"ה' הוא מתכוון לעצמות ה', אבל לפי הקבלה כשאומרים קוב"ה – הקב"ה בארמית – מתכוונים לפרצוף ז"א, ה'פרצוף' של המדות שבלב, אהבה-יראה-רחמים וכו'. כתוב כאן שאדם צריך להתחזק עם תוקף והתגברות להתקשר לה', בקוב"ה, שבאותיות של קבלה הוא] **בחינת ז"א, המדות העליונות דעולם האצילות).**

בטחון בארמית — שרש רחץ

ולמהוי רחצנו דלהון ביה [תרגום: 'ושיהיה בטחונם בו'.],

כאן הזהר משתמש במלה שהיא תרגום בטחון בארמית – "רחצנו". מתי אומרים זאת? בפתיחת ארון הקדש, בה אומרים "ביה אנא רחיץ" – 'בו, בה', אני בוטח'. כולן זוכרות את התפלה בפתיחת ארון הקדש, המקום העיקרי בו משתמשים בביטוי זה. אם כן, כאן כתוב בזהר שצריך להתחזק בקדוש ברוך הוא ושיהיה הבטחון שלנו – של כל עם ישראל, כל באי עלמא, כל באי העולם – רק בו. עד כאן משפט אחד של הזהר.

בטחון בארמית הוא משרש **רחץ**, כפי שאולי דברנו גם בשיעורים הקודמים. הסברנו[ח] שאמונה היא ניקוי ראש – מושג של נקיון, "ונקה"[ט] – ורואים שבטחון הוא עוד יותר, לשון רחיצה. לא מובן מאליו הקשר בין בטחון לבין רחיצה, אבל בארמית שרש **בטח** הוא שרש **רחץ**.

נשים לב ששרש **רחץ** (298) משלים את **בטח** (19) לערך של **שטח** (317). **בטח-שטח** מתחלפים גם בחילוף **ב-ש** באתב"ש. בשלישית המושגים היסודית, נקודה-קו-שטח', האמונה היא סוד 'נקודה' ואילו הבטחון הוא סוד 'שטח'[יא]. הקו, שבין נקודה לשטח, הוא סוד ת**קו**ה לשון **קו**, קו וחוט של תקוה, כמו שלמדנו בשיעורים הקודמים[יב]. כאן רואים ששרש התקוה הוא בין האמונה לבטחון, כח הממשיך מאמונה לבטחון, סוד ההיולי שבין האין ליש. ידוע[יג] שהקו נמצא בסכנת שבירה. כאשר קו התקוה נשבר הוא נופל למטה מהבטחון, ואז שיקומו הוא על ידי בטחון הנאחז בסבה (בניגוד לבטחון הגמור, שאין לו שום אחיזה גלויה במציאות, כפי שהוסבר בשיעורים הקודמים הנ"ל).

התחזקות והתחדשות — תשרי וניסן

נחזור לכך שבטחון מתחיל מהתחזקות. זהו רעיון חדש, שלא דברנו עליו עד כה. יש בעבודת ה' שני עמודי תווך שתמיד מדברים עליהם ומשווים ביניהם – התחזקות והתחדשות[יד]. עוד כמה דקות אנחנו נכנסים לראש חדש, חדש מנחם אב. ראש חֹדֶש הוא ענין ההתחדשות – משהו חדש, ראש חָדָש. מתי היהודי מתחזק ומתי הוא מתחדש? מה הקשר בין שני המושגים האלה?

ההרגשה ש'אני מתחדשת' אינה הרגשה ש'אני מתחזקת' – זו הרגשה אחרת לגמרי. כש'אני מתחזקת' הכוונה שיש בסיס קיים, אני מרגישה שהוא קצת חלש, קצת רעוע, וצריך לחזק את הקיים, לחזק את עצמי. התחדשות

ז וכמבואר במאמרי החסידות הנ"ל.

ח שיעור אמונה ובטחון 2 פ"א.

ט שמות לד, ז.

י ראה באריכות מאמר בשם זה במלכות ישראל ח"א (והנסמן שם).

יא ראה התוועדות ל"ג בעומר ש"ז.

יב שיעור אמונה ובטחון 1 פ"ב; 4 פ"ה; 9 פ"ב; 10 פ"ב; 11 פ"ג.

יג במאמר הנ"ל הערה י.

יד ראה מעין גנים ח"א עמ' רח; ח"ג מאמר "הדילוג לגאולה"; אמנות החינוך פ"ד.

הכוונה "פנים חדשות באו לכאן"[טו] – אני עכשיו אדם חדש.

בבעל תשובה, למשל, יש את שני הפנים. יש בחינה של התחדשות, כמו שהרמב"ם כותב[טז] שמי שעושה תשובה באמת נעשה אדם חדש, מישהו אחר, לא אותו אדם שהיה קודם. יש בכך פן של התחדשות. היום משתמשים הרבה בביטוי 'להתחזק' – אני מתחזק, הוא מתחזק. מה פירוש? שהוא מתחזק בתורה ומצוות. שהוא היה קצת רפוי, קצת חלש, ועכשיו הוא מתחזק – יותר יראת שמים, יותר הידור בקיום המצוות. גם זו תשובה, כשאדם מתחזק, ואדרבא – זו תשובה גדולה.

אנחנו אומרים[יז] שהעבודה העיקרית של חדש ניסן – ובהמשך לו של כל חדשי הקיץ – היא התחדשות, כי בתורה כתוב על ניסן "החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה"[יח]. מה פירוש "החדש הזה לכם"? ההתחדשות שלכם-שלנו היא בעיקר ניסן, חדש הגאולה, חדש האביב (לשון צמיחה ופריחה מחדש) – אז גם הטבע מתחדש, הכל מתחדש, ה' מחדש את פני האדמה, וגם אנחנו מתחדשים, צומחים מחדש. לעומת זאת, התחזקות היא בעיקר בחדש תשרי, "ירח האיתנים"[יט] (איתן הוא לשון חוזק[כ]). ראש השנה, יום כיפור וגם חג הסוכות – כל חגי החדש השביעי – הם בעיקר התחזקות. אבל חדש ניסן הוא בעיקר התחדשות. אלה זוג מושגים מאד חשובים בעבודת ה'. כמובן, ניסן ותשרי (ובעקבותיהם הקיץ והחורף) מלמדים בכללות על התחדשות והתחזקות, אבל כל יום אפשר להתחדש וכל יום צריך להתחזק.

אמונה ובטחון בכחות הפנימיים של הנפש

אנחנו יודעים שיש בנפש שלשה עשר כחות פנימיים[כא], שביניהם גם אמונה וגם בטחון. תרשים כחות הנפש אמור להיות כאן אצל כל בת. אמרנו להחזיק אצלכן מהשיעור הראשון – כנראה הבנות הותיקות כבר כל כך בקיאות שלא צריכות להחזיק... אבל כדאי שלבנות החדש יהיה דף עם התרשים ביד. יש עשר ספירות, אבל כאשר מונים גם כתר וגם דעת יש 11, ומכיון שהכתר מתחלק לשלשה ראשים יש כבר 13 כחות של פנימיות הנפש. נחזור בקיצור על מבנה הכחות הפנימיים של הנפש, שצריך להיות כאן לכל בת – כדי לחזור ולצייר בראש:

כתר
אמונה
תענוג
רצון

חכמה
בטול

בינה
שמחה

דעת
יחוד

חסד
אהבה

גבורה
יראה

תפארת
רחמים

נצח
בטחון

הוד
תמימות

יסוד
אמת

מלכות
שפלות

כמו שרואים בתרשים, הכח הכי גבוה

טו שבת קיב, ב; עירובין כד, א; ב"ק צו, ב.
טז הלכות תשובה פ"ב ה"ד.
יז במאמר "הדילוג לגאולה" הנ"ל בהערה הקודמת.
יח שמות יב, ב.
יט מלכים-א ח, ב.
כ סוטה פ"ט מ"ה: "איתן כמשמעו, קשה".

כא כמבואר באורך בסוד הוי' ליראיו שער א (ובשיעורים בסוד הוי' ליראיו כרכים ג-ד) ובספר הנפש.

הוא כח האמונה. הבטחון ממוקם בפנימיות ספירת הנצח, כמו שכתוב בפירוש, וגם בפנימיות הספירה המקבילה – בת הזוג של הנצח – ספירת ההוד. פנימיות ההוד היא תמימות, ואנחנו מסבירים לאורך כל המאמר כאן שתמימות גם היא סוג של בטחון, אבל בטחון יותר סביל, יותר נקבי. הבטחון של הנצח הוא יותר זכרי – לקום ולעשות דברים שקשה לעשות, לקחת יזמה.

אמת — מדת הצדיק

תחת הנצח וההוד, שהם שני סוגי הבטחון, באה ספירת היסוד – ה"צדיק יסוד עולם"[כב]. לכל אחד יש נקודת צדיק, "ועמך כֻּלם צדיקים"[כג]. כאשר אומרים 'צדיק' מיד חושבים על כך שאני עצמי צריך להיות קשור לצדיק. כמו שאני צריך להיות קשור לה' במודעות שלי, כך אני צריך גם להיות קשור לצדיק במודעות. הצדיק-היסוד בא אחרי שתי מדות הבטחון. פנימיות היסוד הוא מדת האמת, כמו שבזהר אומרים "זכאי קשוט", "צדיק אמת".

מה משמעות מדת האמת כפנימיות היסוד-הצדיק? כל מה שהצדיק הוא עושה הוא אמתי, כמובן. מעבר לכך, הצדיק הוא אמתי גם במובן שהוא מאמת את דבריו, הוא מגשים את השאיפות והחלומות שלו (יוסף, ה"צדיק יסוד עולם", הוא "בעל החלומות"[כד], הוא "בעל" על החלומות שלו, לאמת ולהגשים אותם במציאות). לאמת משהו הכוונה להגשים אותו בפועל, במציאות, שהדברים לא ישארו בתיאוריה. אם יש הבטחה, הבטחתי לעשות משהו – אני צריך לקיים את ההבטחה. קיום ההבטחה היינו אימות. אדם אמתי כל הזמן פועל בשביל לאמת את הדברים הטובים שיש לו בלב ובשכל.

אם כן, האמונה היא הכח הכי גבוה. כשחושבים על הספירות חושבים גם על כיוונים – יש קו ימין, קו שמאל ואמצע. הכח הכי גבוה, שגם נמצא בקו האמצעי, הוא אמונה. אחר כך מגיעים, קרוב לסוף, לנצח והוד מימין ומשמאל. נצח והוד הן כמו שתי הרגלים, רגל ימין היא הנצח, בטחון פעיל, ורגל שמאל היא בטחון סביל, ההוד, שנקראת גם תמימות. באמצע, ביניהן, בסוד הברית – ברית היא התקשרות – מדת היסוד, שהכח הפנימי שלה נקרא אמת.

בשביל מה אומרים זאת? התחלנו לדבר על התחדשות לעומת התחזקות. אמרנו שהתחדשות היא ניסן והתחזקות היא תשרי. במעגל השנה ניסן ותשרי עומדים אחד מול השני, החדש הראשון והחדש השביעי. מבחינת הכחות הפנימיים, ניסן הוא חדש האמונה ותשרי הוא חדש האמת[כה]. אחד הפסוקים שאומרים לפני תקיעת שופר בראש השנה הוא "ראש דברך אמת"[כו]. בניסן מתחילים מהנקודה הכי עליונה, "החדש הזה לכם".

התחדשות ויציאה מהתדמית מכח האמונה

באיזה כח בנפש אדם מתחדש? אמרנו שהתחדשות היא כמו פתאום להיות אדם חדש, משהו חדש – לא להיות כבול בעבר שלי, לצאת מהעבר לגמרי. זו עבודה של "החדש הזה לכם", "חדש האביב"[כז], לחדש את פני האדמה שלי. **אדמה** היא גם מלשון **דמיון** – איך אני מדמה את עצמי, יש לכל אחד **תדמית**. התחדשות היא יציאה מהתדמית הקודמת על

כב משלי י, כה.
כג ישעיה ס, כא.
כד בראשית לז, יט.

כה כדלקמן עוד, וראה גם מבחר שיעורי התבוננות כרכים ט-י.
כו תהלים קיט, קס.
כז שמות יג, ד; שם כג, טו; שם לד, יח.

מי אני ומה אני ואיך אני נראה. אני משהו אחר – אני לא כבול, אני לא מחויב, אני לא משועבד לתדמית הקודמת שלי. זה דבר מאד חשוב. באיזה כח בנפש תלויה ההתחדשות? זו אחת מסגולות האמונה שלנו.

אמונה, כמו שלמדנו כאן[כח], היא גם להאמין בה' וגם להאמין בעצמי. באמונה אין גבולות. יש מאמר חז"ל[כט] לפיו "המקדש אשה על מנת שאני צדיק גמור" – אם הוא באמת חושב ומכוון באותו רגע 'אני צדיק גמור' – היא מקודשת. בכלל נושא מענין, שפעולת קידושין היא מבחן פסיכולוגי איפה אדם נמצא, באיזה מצב הוא נמצא – דווקא בהקשר של קידושין אומרים בגמרא שאפשר להשתנות ברגע אחד. בלשון הזהר, "בשעתא חדא וברגעא חדא"[ל], אפשר לעשות תפנית ולשנות את המהות-התדמית מהקצה אל הקצה, אפילו שהיה רשע גמור. כנראה שהכלה אותה הוא רוצה לקדש פועלת בו פעולה זו, תשובה שבן רגע מתהפך מהקצה אל הקצה. אף על פי שמכירים את הבחור הזה כרשע גמור, אבל הוא אומר "הרי את מקודשת לי [כמובן, בהסכמתה] על מנת שאני צדיק גמור" – אם איני צדיק גמור את לא מקודשת אבל אם אני צדיק גמור את מקודשת – אם היא מסכימה, והוא באמת חושב ככה, היא מקודשת, הקידושין תופסים. מה הכוונה? באמת הוא צדיק גמור. זו הדוגמה הכי קיצונית של התחדשות.

מאיפה באה כזו יכולת, להתהפך בן רגע מרשע גמור לצדיק גמור? מאמונה. אנחנו מאמינים שאין לה' גוף ולא דמות הגוף. אחד הפירושים של אמונה הוא ש**אמונה** היא **לא**-**תמונה**[לא] – אם נחליף את ה-**א** ב-**ת**, שני קצות האלף-בית, **אמונה** הופכת ל-**תמונה**[לב], אבל אמונה בה' היא בלי תמונה. דווקא משום כך האמונה יכולה להפוך את התמונה מהקצה אל הקצה (על דרך "כח המניע הבלתי מתנועע"[לג]). תמונה היא-היא התדמית שהזכרנו קודם. אמונה עושה הכל כחומר גלם ביד היוצר. בעצם באמונה אין לי שום תדמית, שום צורה. אם אני מאמין בעצמי – אני יכול בן רגע להפוך כל צורה וכל תמונה מדומה למשהו אחר לגמרי.

לכן אמונה היא באמת המקום הכי גבוה בנפש, שנקרא רדל"א – רישא דלא ידע ולא אתידע, לא יודע מי הוא ומה הוא. מה הכוונה? הוא לא יודע כי יכול להיות כל דבר – הפוטנציאל שם הוא אין סופי. הוא יכול להפוך לכל תמונה שהוא רוצה.

תדמית ושם פרטי

אחד הדברים שנותן לאדם תדמית הוא השם שלו. אם קוראים לבת שרה – היא שרה. גם כאשר היא לא חושבת על שמה – כל הזמן היא שרה. טוב להיות שרה, הצדיקה הכי גדולה. טוב להיות רבקה ורחל וכל השמות הקדושים. בכל אופן, יש בכך הגבלה מסוימת. יש מדרגה בנפש שאין לי גם שם. כמו משה רבינו שבפרשת תצוה אין לו שם[לד] – הוא חוזר לשרש שלו, אין, למעלה משם. חזרה לאותו מקום של אין, "אַיִן מזל לישראל"[לה], היא חזרה לאמונה הפשוטה. מתוך האמונה הפשוטה אפשר שוב, להוולד בן רגע משהו אחר לגמרי.

כח שיעור אמונה ובטחון 8.

כט קידושין מט, ב ("גמור" הוא כגירסת המרדכי יבמות אות קז [ועוד] וכ"ה בלקו"ת דברים א, ב).

ל זהר ח"א קכט, א-ב. נלמד בארוכה בשיעור שבת חיי שרה ש"ז.

לא ראה הקדמת בעתה אחישנה הערה כו.

לב ראה סוד הוי' ליראיו שער א נספח "ג' רישין שבכתר" פ"ו.

לג לשון הראשונים (רמב"ם, אברבנאל, רבי אברהם אבולעפיא ועוד).

לד ראה קדושת לוי פרשת תצוה; מעין גנים ושעשועים יום יום שם.

לה בעש"ט עה"ת לך כו; ע"פ שבת קנו, א.

יש סיפור מפורסם[לו] על רבי נחמן, שרצה לעלות לארץ ישראל. כדי לעלות לארץ ישראל צריך נס. גם סבא-רבא שלו, הבעל שם טוב, רצה לעלות – הוא הגיע לאיסטנבול, אבל לא הצליח להגיע לארץ. כאשר הנין שלו, רבי נחמן, הגיע לאיסטנבול הוא שיחק איזה משחק, שכנראה בזכותו זכה להגיע כל כך למדת אין ולכן זכה להגיע לארץ. מה היה המשחק? כל יום הוא אמר לאנשים ברחוב שהשם שלו אחר – כל יום שינה את השם שלו. כלומר, הוא הפך להיות כמו חתיכת גומי – חומר גלם, "חומר ביד היוצר" שהזכרנו קודם, שאין לו צורה ואז גם אין לו הגבלה. אחד שיש לו הגבלה – גם בשמים יש עליו הגבלות, גזרות, לאן הוא יכול להגיע, לאן הוא לא יכול להגיע – אבל אם הוא הופך להיות היולי, כמו שאין לו הגבלות לגבי הזהות של עצמו גם אין עליו מגבלות בכלל.

עד כאן קצת טעם והבנה מאיפה באה התחדשות.

התחזקות מכח האמת

אבל יש עוד מדה – התחזקות. צריך להסביר למה מאמר הזהר הכי חשוב על בטחון, שכעת אנו קוראים, אומר שצריך התחזקות – שכל באי עולם צריכים להתחזק ולבטוח בקוב"ה. להתחזק פירושו להיות אמתי. כמו שהתחדשות קשורה לאמונה התחזקות קשורה לאמת. כמו שאמרנו קודם, אמת היא התוצאה של בטחון. לכן אמונה היא הפנימיות של ניסן, ובעקבותיו של כל חדשי הקיץ, ואמת היא הפנימיות של תשרי, ובעקבותיו של כל חדשי החורף.

אמונה יחסית יותר נקבית, יותר שייכת לאשה, ובטחון – בפרט הבטחון הפעיל – הוא יותר גברי, יותר זכרי. לכן כתוב בקבלה[לז] שכל חדשי הקיץ, מניסן ועד אלול, הם חדשים של בת, וכל חדשי החורף, מתשרי עד אדר, הם חדשים של בן. חדשי הקיץ הם תיקונים של בת וחדשי החרף תיקונים של בן.

אמת ואמונה

שוב, לכל חדש יש את הכח הפנימי שלו – אחד הכחות הפנימיים שהזכרנו קודם – כאשר בפרט אמונה היא הכח של ניסן ואמת הכח של תשרי. הזהר אומר "איהו אמת, איהי אמונה"[לח]. כעת אנחנו לומדים את המאמר "אמונה ובטחון" אבל אפשר לשקול – אם אשאל עם איזה מלה הולכת המלה 'אמונה', מה מתאים? זוג מלים נקרא 'מכלול'[לט] (לשון ניב, "ניב שפתים"[מ]), מה הזוג של אמונה? כאן מדברים על אמונה ובטחון, אבל סתם ככה הזוג של אמונה הוא אמת.

גם לפי דקדוק, שרש המלה **אמונ**ה הוא **אמן**. ומה שרש המלה אמת בלשון הקדש? גם **אמן**. אמת היא כמו אמנת, רק שה-**נ** נופלת מהשרש – כמו במלים בן ובת שהזכרנו קודם. מה השרש של בת? **בן**. בת היינו צורת הנקבה של בן, כאשר ה-**נ** נופלת מהשרש. אתן לומדות לשון? בת היא קיצור של בנת. איך אני יודע שבת היתה צריכה להיות בנת? מלשון רבים – בנות, לא בתות. אין פה הרבה בתות אלא הרבה בנות כ"י. מאיפה באה ה-**נ**? מהשרש, רק שהיא נופלת מהשרש, מתעלמת, נמצאת שם בהעלם. זו דוגמה יפה למושג העלם. כמו שבת היא בנת כך אמת היא אמנת. [אבל ברבים אומרים אמתות.] הרד"ק, בספר השרשים[מא],

---

לו שבחי הר"ן י.

לז ראה ספר הלקוטים ויצא סימן כט, ובכ"ד.

לח ראה זהר ח"ג רל, א (נלמד בארוכה בשיעור ט"ו אייר ע"ז).

לט ראה פרדס רמונים שער ח פ"ד; שיעורים בסוד ה' ח"א כללי השערים פ"ה.

מ ישעיה נז, יט.

מא שרש אמן, וזה לשונו: "ועל דעתי כי אמת משרש זה ומשפטו אֱמֶנֶת בפלס דְּבֶלֶת, ונפלה הנו"ן להקל כמו שנפלה מן בת הראוי בֶּנֶת, והדגש בהסמכו אל הכנוים יוכיח...

כותב שצורת הרבים של אמת היא אמנות, כמו בת-בנות. אפילו אם נאמר אמתות, שרש אמת הוא **אמן**, כדמוכח מהדגש שבתוך ה-**ת** של אמְתִּי-אמתך, ובלשון הרד"ק "והדגש בהסמכו אל הכנוים יוכיח [ששרש אמת הוא אמן]".

היות שאמת ואמונה הן זוג יש את הביטוי בזהר "איהו אמת, איהי אמונה" – היחס בין אמת ואמונה הוא גם איש ואשה. גם אומר לי שכל חדשי החרף, שתחת האמת של תשרי – "ראש דברך אמת" – הם חדשים של בן, "איהו אמת", וכל חדשי הקיץ, שתחת האמונה של ניסן, הם חדשים של בת, "איהי אמונה".

הקשר בין אמת ובטחון

אם כן, מה אמרנו עכשיו? עוד משהו פשוט ויסודי מאד: שכמו שיש לנו זוג, במאמר כאן, אמונה ובטחון, יש זוג – אולי עוד יותר ראשוני – של אמת ואמונה. לכן, משמע שאמת צריכה להיות קשורה לבטחון – וזה בדיוק מה שהזהר כאן בא לומר.

אומר את הפירוש עוד לפני שנקרא בפנים: הפסוק אומר "בטחו בהוי' עדי עד" – וה"עד" כאן היינו עד שאתה מגיע לתכלית הבטחון, שהיא היסוד, האמת. האמת בפסוק זה נקראת "עדי עד". זו תכלית מאמר הזהר על החלק הראשון של הפסוק – שצריך להתחזק ולבטוח עד שמגיעים ליסוד, לצדיק, גם התקשרות לצדיק, שבנפש היינו עד שמגיעים למדת האמת. מדת האמת כאן היא שלמות הבטחון. כמו שאמרנו בספירות – יש שתי מדרגות בטחון, נצח והוד, והתכלית היא להגיע לספירת היסוד, שהיא האמת. "בטחו בהוי' עדי עד". דרך אגב, זהו כבר מקור מפורש בזהר לאופן בו אנחנו מסבירים את הספירות לפי הפנימיות.

הכחות הפנימיים של חדשי השנה

היות שעוד רגע אנחנו נכנסים לחדש חדש, מנחם-אב, זו הזדמנות – בהשגחה – שנעבור בקיצור על כל החדשים בפנימיות. אנחנו עדיין בתוך חדש תמוז, שפנימיותו יראה בנפש. הסדר הוא לא פשוט, לא לפי סדר הספירות הרגיל. מבנה הספירות הוא שלישיות של ימין-שמאל-אמצע בחב"ד-חג"ת-נה"י (כנ"ל בתרשים). עם זאת, בהקבלת החדשים יש הגיון אחר – לא לפי אותו סדר – וכדי להבין אותו צריך ללמוד בספר סוד ה' ליראיו[מב]. יש שם ציור של מגן דוד גדול, שלפיו אפשר להבין איך כחות הנפש הפנימיים מקבילים לחדשים.

אם מתחילים מניסן, הכח הפנימי הוא אמונה, אבל החדש השני – אייר – הוא לא תענוג אלא שמחה. החדש השלישי, סיון, הוא תמימות. החדש הרביעי הוא תמוז, לו שייך כח היראה. כעת עומדים להכנס לחדש מנחם-אב, החדש החמישי, שהוא שפלות. החדש הזה הוא כביכול הסוף של כל כוחות הנפש. אמונה היא נקודת המוצא של הכל, הנקודה הכי עליונה, וכך כל חדשי הקיץ נמצאים תחת כותרת האמונה, "חדש האביב". לקראת סיום הקיץ מגיעים לנקודה הכי תחתונה, השפלות, שהיא פנימיות המלכות (ו"נעוץ סופן בתחלתן" – **אב** ב**אב**יב). כמו שתשעה באב הוא נקודת השפל של כל השנה, ומתוך השפלות פתאום מתרוממים – מגיעים לט"ו באב ו"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים"[מג]. דווקא ט"ו באב הוא הזמן בו הבחור, החתן, אומר לכלה "הרי את מקודשת לי על מנת שאני צדיק גמור" – כנראה קודם לא היה צדיק גמור, זו תשובה מיוחדת, כאשר

והקבוץ יאמר אמנות, כמו מן בת בנות, שלא יקובץ על מתכונת יחידה".

מב שער א פרק כח.
מג תענית פ"ד מ"ח.

בזכות הבת, הכלה, הבחור הופך בן רגע לצדיק גמור באמת, ואז כדאי להתקדש לו. אחר כך חדש אלול, שמזלו בתולה – כבר סימן מובהק שהוא בת – נקרא "חדש הרחמים", ובאמת פנימיותו היא רחמים. אם כן, חדשי הקיץ הם אמונה-שמחה-תמימות-יראה-שפלות-רחמים.

אחר כך מתחילים חדשי החרף מאמת, הפנימיות של תשרי, וכולם תחת הכותרת של אמת, הצדיק, "עדי עד" כאן בפסוק. אחר כך חשון הוא אהבה, כסלו הוא בטחון – המלה כסלו בלשון הקדש היא לשון בטחון[מד] – טבת הוא בטול, שבט הוא תענוג ואדר הוא רצון.

מבין **יג** הכחות נשאר עוד כח אחד, יחוד, פנימיות הדעת. כאשר יש שני אדרים החדש הנוסף הוא בעצם הפנימיות-הלב של כל הספירות, יחוד, שהכל מתייחד יחד. [החדש הנוסף הוא אדר א' או אדר ב'?] בדרך כלל אומרים שהחדש הנוסף הוא אדר א', אבל יש בכוונות את שניהם. גם בשנה שאין שני אדרים – היחוד הוא הלב של הכל, הכלל הכולל של הכל.

ולסיכום:

מד ראה איוב ד, ו ובפירוש המצודת ציון.

שוב, במבט ראשון לא היתה שום הבנה למה החדשים מסודרים לפי סדר זה. זהו לימוד חשוב מאד לכל הבנות, להבין את ההגיון של הסדר.

יש רק עוד נקודה חשובה לענייננו כשאמרנו את כל החדשים האלה: הרי יש שני סוגי בטחון – בטחון ותמימות, נצח והוד – ובחדשי השנה הם היו בכסלו וסיון. בטחון, שהוא הבטחון הפעיל, היה בכסלו, החדש השלישי לתשרי. בטחון פעיל הוא השלישי – שלישי הרבה פעמים הוא המשלים – לאמת היותר זכרית של תשרי. ואילו החדש המקביל, סיון השלישי לניסן, לאמונה, הוא תמימות – הבטחון הנקבי. מסתדר מאד יפה – הבטחון של הבת, שנקרא תמימות, הוא השלישי לניסן, לאמונה, והבטחון הפעיל של הבן הוא השלישי לתשרי.

ב. בטחון מתוך התקשרות לצדיק

אחרי ההקדמות האלה נמשיך לקרוא בפנים. קצת הסברנו את הקשר בין אמונה להתחדשות – חוזרים לאמונה ומתחדשים – אבל עדיין לא הסברנו מהי התחזקות, השייכת לבטחון. למה היינו צריכים להסביר שצריך לבטוח בקוב"ה ולתרגם לאותיות הקבלה, שכאן הכוונה לז"א, למדות? למה חשוב שהבטחון הוא דווקא במדות? ההסבר יצא מתוך מאמר הזהר.

"עדי עד" — עד מדת היסוד

אני ממשיך לקרוא בפנים:

[אומר הזהר:] **אי הכי** [שכולנו צריכים להתחזק בקוב"ה ולבטוח בו,] **מהו 'עדי עד', אלא בגין דיהא תקפא דבר נש באתר דאיהו קיומא וקשורא דכלא, אקרי 'עד'** [נאמר "עדי עד" בשביל שתוקף האדם – שוב, בטחון הוא תוקף בנפש – יהיה באותו מקום שהוא מקום הקיום והקישור של הכל, המקום שנקרא "עד".

מהו המקום-הכח בנפש בו הכל מתקיים והכל מתקשר? היסוד – התמצית והריכוז של כל המדות. יש שש מדות – חסד-גבורה-תפארת-נצח-הוד-יסוד. בחמש המדות הראשונות, חסד עד הוד, יש מושג שלכל מדה יש חסד אחד, אור פרטי אחד שמאיר בה. אבל אחר כך, כל חמשת האורות האלה מתרכזים ומתקשרים במדת היסוד. לכן הוא מסביר כאן שעיקר הבטחון צריך להיות "עדי עד", עד שמגיעים למקום בנפש של "עד" – "עד ועד בכלל" – שהוא מקום הקיום והקישור של הכל, מקום הברית.]

והא אוקמוה כמה דאת אמר 'בבקר יאכל עד'[מה] [הזהר אומר שכבר נלמד-הוסבר במקום אחר שה"עד" הוא היסוד. אותו "עד" כתוב בברכת יעקב אבינו לבנימין הצדיק, הוא אומר עליו "בבקר יאכל עד". הפשט הפשוט בפסוק הוא ש"עד" היינו שלל[מו] – שהוא ינצח את מלחמותיו ויאכל שלל. חז"ל[מז] דורשים את הפסוק "בנימין זאב יטרף בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל" גם על המזבח – "זאב" הוא כינוי למזבח ו"יאכל עד" היינו הקרבנות. אבל כאן הזהר אומר ש"יאכל עד" היינו התקשרות לצדיק, למדת היסוד. זו כוונה של ארוחת בקר – ארוחת בקר היא התקשרות לצדיק. צריך לחשוב אחר כך מהן ארוחת צהרים וארוחת ערב, אבל ארוחת בקר היא להתקשר חזק-חזק ל"צדיק יסוד עולם", "בבקר יאכל עד".].

הנאמנות הבלתי-משתנה של היסוד

והא עד אתר דאחיד לכל סטרין [אותו "עד" הוא מקום שאוחז בכל הצדדים. אולי דברנו על כך ש-**ד** בארמית היא **ז** בעברית – "אחד" הוא לשון אחוז. היסוד אוחז בכל הצדדים. מה פירוש? כל אחת מהספירות הקודמות של הלב, חסד-גבורה-תפארת-נצח-הוד, היא צד בפני עצמו, כיוון בפני עצמו. גם בנפש, יש אדם עם נטיה לחסד, יש אדם עם נטיה לגבורה וכו' – לכל אחד יש את הסטרא, הנטיה, האישית הפרטית שלו. אבל יש אחד שמאחד את כל הנטיות, את כל הצדדים – הצדיק. גם בנפש יש צדיק, ויש גם צדיק בדור שמחבר את כולם. שוב, המקום הזה הוא המקום שאוחז ומאחד את כל הצדדים,] **לסטרא דא ולסטרא דא לאתקיימא ולאתקשרא קשרא די לא תעדי כו'** [לצד זה ולצד זה, להתקיים ולהתקשר בקשר שלא יסור. כאן כנראה הזהר דורש לשון נופל על לשון – "עד" על "לא תעדי".]

קודם כדי להבין את המלה "עד" הוא מביא – גם קצת מפתיע – את הפסוק "בבקר יאכל עד". בארמית "עד" היא לשון הסרה. הוא כותב כאן שהמקום המדובר, "עד", הוא מקום בו מתקשרים כל הצדדים, הכל מתקיים. קודם אמרנו שאחד מפירושי היסוד הוא קיום הבטחה, דבר מתקיים. כמו שאומרים 'הרבי הבטיח הרבי יקיים' – איפה הרבי הבטיח? בנצח והוד, "בטחות"[מח], שני הבטחונות. הדחף להגשים ולקיים בפועל הוא היסוד. לכן כאן הזהר משתמש בלשון קיום וקישור – שביסוד כל הצדדים מתקיימים ומתקשרים – והוא אומר שזהו קשר שלא יוסר.

יש כאן לשון נופל על לשון, במשמעות הפוכה – מגיעים למקום של "**עד**", ואותו עד "לא **תעדי**". קשר אמתי הוא גם נצחי. זהו קשר בין יסוד (שפנימיותו אמת) לנצח. אם הקשר מפסיק הוא 'מכזב' – כזב הוא ההיפך מאמת. נחל שמפסיק לזרום, אפילו אחת לשבע שנים,

---

מה בראשית מט, כז.

מו רש"י עה"פ.

מז התרגומים עה"פ. תנחומא ויחי יד. בראשית רבה צט, ג. זהר ח"א רמז, ב.

מח תהלים נא, ח; איוב לח, לו.

נקרא נחל אכזב[מט]. להיות אמתי פירושו לא לאכזב. להיות אמתי היינו להיות נאמן. כמו בין שני בני זוג – מהי נאמנות? לא לאכזב אחד את השני, להיות נאמן. זו תכונה של היסוד. כאן יש תופעה של לשון נופל על לשון הפוך, שהמקום שנקרא "עד" אינו מכזב, יש בו קיום וקשר שלא יוסר, שלא יפסיק לעולם.

בטחון מכח התקשרות לצדיק

עד כאן היה ציטוט מהזהר בלשון ארמית, ובסוגריים כאן כתוב הפירוש:

(היינו ספירת היסוד דז"א [הבטחון הוא עד שמגיעים לספירת היסוד, קישור כל מדות הנפש.], [כאן יש עוד ביטוי בארמית, לשון הזהר, אבל בתוך הביאור שלנו:] **כנישו דכל נהורין[נ] דז"א** [היסוד מכניס ומרכז את כל האורות דז"א. קודם הזהר אמר שצריך להתחזק בקוב"ה – דהיינו בזעיר אנפין – וצריך שהתחזקות זו תהיה "עדי עד", עד שמגיעים ליסוד, לאמת. באותיות של שם הוי' ב"ה, זעיר אנפין הוא האות **ו**. הגימטריא של ה-**ו** היא שש, ובז"א יש באמת שש מדות. **ו** היא **ו** החבור – מה היא מחברת? **ה** עילאה ו-**ה** תתאה. בשם הוי' ב"ה ה-**ו**, הז"א, מחבר בין אמא לבת, בין **ה** עילאה ל-**ה** תתאה. האמא והבת הן גם שתי מדרגות תשובה – תשובה עילאה היא תשוב **ה** עילאה ותשובה תתאה היא תשוב **ה** תתאה[נא]. תשובה תתאה היא תשובה מיראה ותשובה עילאה היא תשובה מאהבה ושמחה רבה. למה זה חשוב? תיכף נראה.],

[ה-**ו**, הז"א, כונס את כל האורות של ז"א, ובכך גם מגשים את כח החבור של ה-**ו**, הכח] **המקשר אמא עילאה לאמא תתאה ועי"כ מקשר אוא"ס ב"ה לעולמות התחתונים בי"ע** [כל זה כדי להבין של"צדיק יסוד עולם" יש כח לקשר בין ה' לבינינו, בצורה הכי פשוטה. מי הוא הצדיק? "ממוצע מחבר", זהו הביטוי[נב]. בין מה למה הוא מחבר? בספירות היסוד הוא האמת, האימות, של כח ה-**ו** דז"א לחבר בין **ה** עילאה ו-**ה** תתאה. אבל יותר בהרחבה, בהפשטה, היסוד, הצדיק, מחבר בין ה' ממש – לא רק אמא (**ה** עילאה), אלא אור אין סוף ממש – לעולמות התחתונים (לא רק מלכות, **ה** תתאה), בהם אנחנו נמצאים, עד העולם הזה התחתון שאין תחתון למטה הימנו. זו "פְּעֻלת צדיק לחיים"[נג] – הפסוק שמסביר בשביל מה צריך צדיק ומה הוא פועל.] **והוא בסוד 'וצדיק יסוד עולם'[נד], דהיינו שהבטחון תלוי בהתקשרות אמיתית, ובתקף רב, לצדיק אמת שבדור ודוק** [כל זה הפירוש.]**).**

תכלית הוואַרט כאן היא שיחסית אמונה ובטחון הן התקשרות – גם אמונה היא התקשרות – לה' ולצדיק. אמונה היא התקשרות לה', "וצדיק באמונתו יחיה"[נה], אבל בטחון הוא התקשרות לצדיק. עד כאן דברנו על בטחון בה' ובטחון עצמי, אבל היום מתחדש לנו עוד משהו מאד חשוב – שתכלית הבטחון היא לבטוח-להדבק בצדיק, להתקשר לאותו אחד שמקשר בין עליונים ותחתונים, בין העליון שאין למעלה הימנו לתחתון שאין למטה הימנו. ודאי שלכל אחד יש צדיק בתוכו, אבל גם יש צדיק אחד בדור שצריך להתקשר אליו. שוב, יחסית, גם אמונה וגם בטחון הם התקשרות – אמונה היא התקשרות לה' ובטחון הוא התקשרות לצדיק,

---

מט פרה פ"ח מ"ט.

נ ראה זהר ח"ג לה, א: "אתר כנישו דכל רבות ומשח דנגיד מלעילא".

נא זהר ח"ג קכג, א-ב. מבואר באריכות באגרת התשובה בתניא (פ"ד ואילך).

נב ראה לב לדעת מאמר "וצדיק יסוד עולם", שם התבאר הענין באריכות.

נג משלי י, טז.

נד משלי י, כה.

נה חבקוק ב, ד.

על דרך כמו "ויאמינו בהוי' ובמשה עבדו"[נו]. כך יוצא מדברי הזהר הללו.

בטחון — התקשרות לה' בדרגת "הנגלת"

עד כאן למדנו את הזהר על החלק הראשון של הפסוק, "בטחו בהוי' עדי עד", ועיקר החידוש היה מהו "עדי עד", עד שמגיעים ליסוד, למדת האמת. מה עם המשך הפסוק, "כי ביה הוי' צור עולמים"? הזהר ממשיך:

'כי ביה הוי' צור עולמים', והוא אתר גניז וסתים (אבא ואמא עילאין [כעת נבין יותר למה היה חשוב לומר שמדרגת הבטחון היא בז"א, כי כעת הזהר יסביר שהמדרגות שמעל הבטחון הן **י-ה**, חכמה ובינה, ויחסית ל-**ו** הן מקום גנוז וסתום, "אתר גניז וסתים", "הנסתרת להוי' אלהינו"[נז], **י-ה** שלא מתגלות לנו.]**).**

וע"ד [הזהר מדגיש שוב:] **'בטחו בהוי' (דז"א)** [צריך לבטוח במה שגלוי לנו. המדרגה הגלויה היא הנהגת ה' את העולם – היא צריכה להיות גלויה לנו, צריך להתבונן בה, לראות השגחה פרטית. אנחנו ברגעים האחרונים של חדש הראיה (החוש של חדש תמוז, לפי ספר יצירה) – מה צריך לראות? השגחה פרטית, איך ה' מנהיג את העולם. מהן ההנהגות של ה'? החסד, הרחמים – כל שש מדות הלב נקראות "הנהגות". למעלה מהמדות כבר לא מדובר באופני הנהגת ה' את העולם, אלא ב"אלפים שנה קדמה תורה לעולם"[נח] – חכמה ובינה הן אלפים שנה שלפני הבריאה, לא הנהגה. בבטחון צריך להתקשר להנהגה של ה' את המציאות, שנקראת ז"א (והרמז: "אל כל החיים יש בטחון"[נט] – **חיים** בגימטריא **הנהגה**). צריך להגיע עד תמצית הנהגה זו, ספירת היסוד, שהיא –] **עדי עד'** [**י-ה** הם למעלה מהבטחון, למעלה מז"א, במקום גניז וסתים.]**, עד הכא אית רשו לכל בר נש לאסתכלא ביה** [עד כאן – עד הז"א, הנהגת ה' את העולם – יש רשות לכל אדם להסתכל, וכמו שיש לו רשות להסתכל יש לו גם חובה לעשות זאת. הוא צריך להתבונן ולהסתכל איך בורא עולם נמצא אתנו כאן ומנהיג כל מה שקורה בעולם.]**,**

מכאן ולהלאה [למעלה מז"א, למעלה מההנהגה,] **לית ליה רשו לב"נ לאסתכלא ביה** [אין רשות לאדם להסתכל שם, האדם לא יכול לראות – כביכול – מה קורה בין ה' ובין עצמו. מה קורה למעלה מההנהגה? אפשר לומר שהיחס בין **י-ה** ל-**וה**, בין "הנסתרת להוי' אלהינו" ל"**וה**נגלת לנו ולבנינו"נז, הוא בין "אור המאיר לעצמו" ל"אור המאיר לזולתו"[ס]. משה רבינו בקש מה' לראותו – לראות אותו כפי שכביכול הוא נמצא בינו לבין עצמו, להיות אתך כמו שאתה לבד, לא כמו שאתה מנהיג את העולם. לראית מנהיגות ה' בעולם משה זכה – "וראית את אחֹרַי"[סא], האחור של ה' הוא הנהגתו את העולם[סב] – אבל "ופני לא יראו", כל זמן שאדם בגוף לא יכול לראות את הפנים, את ה' בינו לבין עצמו. משה רואה את ה', כמו שאומרים היום, 'עם הכובע' של בורא עולם ומנהיג עולם. יש לה' תפקיד – שהוא קובע – וכשהוא בתפקיד של ז"א, של בורא עולם, כל אחד חייב לראותו ולהתבונן בו. אבל יש את ה' לא בתפקיד, בלי הכובע של בורא עולם – משה רבינו רצה לראות זאת, ולא זכה בחייו, רק

נו שמות יד, לא.

נז דברים כט, כח.

נח ויקרא רבה יט, א; מדרש תהלים צ.

נט קהלת ט, ד.

ס מושגים שנתבארו (בעיקר) בכתבי אדמו"ר האמצעי והרה"צ ר' הלל מפאריטש. ראה פלח הרמון וירא נח, ג ואילך ועוד. וראה המשך תער"ב ד"ה "נשא את ראש" תרד"ע (עמ' תצ); שיעורים בסוד ה' ח"ג פ"ו.

סא שמות לג, כג.

סב ראה מו"נ ח"א פכ"א ופל"ח.

בסוף. אבל כאן בזהר כתוב שלכל אדם אסור להתבונן במדרגה זו:] **דהא איהו גניז מכלא**,

ומאן איהו 'יה הוי" דמתמן אצטיירו עלמין כלהו ('צור עולמים') [באמת מאותו מקום הכל הצטייר, כי י-ה הם אבא ואמא. אף על פי ששם ה' לא ב'כובע' של בורא עולם, באמת לאמתו – כפי שאבא ואמא מולידים את המציאות, והכל מצטייר ברחם האם – הכל מצטייר משם. כך הוא דורש לשון "צור", לשון ציור[סג]. כל ההויה מתרקמת שם, אבל אין לי רשות להסתכל שם. אחרי שהמציאות נולדה, וה' מנהיג אותה, עלי להסתכל ולהתבונן. אבל איך שהכל נוצר, כאילו ביחוד הנעלם בין אבא ואמא, אין לי רשות להסתכל – למעלה מההשגה שלי.]) **ולית מאן דקאים על ההוא אתר** [אין אף אחד שיכול לעמוד – כלומר להשיג – את אותו מקום.]".

עד כאן, כל הפסקה הזו, היא ציטוט של הזהר עם הפירוש שלו. אמרנו שזהו המקור העיקרי בזהר למדת הבטחון.

סיכום ביאור הזהר

יצאו פה שתי נקודות:

הנקודה של החלק הראשון של הפסוק, "בטחו בהוי' עד עד", היא שהבטחון צריך להגיע עד "עד", עד צדיק האמת. ממילא, יש כאן חבור בין בטחון לאמת, והבנה שאמונה היא משהו אחד. היות שהוא כותב שהבטחון – "בטחו בהוי' עדי עד" – דורש תוקף והתחזקות בנפש, אני יכול להבין שהדבר המקביל הוא התחדשות ושהיא שייכת לאמונה. זו נקודה אחת שהסברנו באריכות.

נקודה שניה שכתובה כאן, שהבטחון – המגיע עד הצדיק – כולו בתחום הנגלה. יש נסתרות ויש נגלות, ומהחלק השני של הפסוק לומדים שהבטחון שייך בנגלות, וצריך לדעת שלמעלה מהנגלות יש נסתרות, ובנסתרות אין לי רשות להסתכל. אני כן צריך לדעת שקיים ממד נסתר, כמו "בית היוצר" – אבא ואמא עילאין – בו באמת הצטיירו כל העולמות, "צור עולמים". אבל העבודה שלי היא להתקשר לה' בתוך העולמות, לאחר שנבראו ונולדו העולמות שמה להתקשר, בבטחון, להנהגת השי"ת.

ג. בטחון מתוך ישות דקדושה

חוזק הבטחון — מתוך ה'יש' של המדות

נקרא עוד פסקה אחת:

בדא"ח [בחסידות[סד]] **בא פרוש הזהר הנ"ל שהבטחון החזק שודאי ימלא השי"ת את חסרונו וכו' שייך רק מצד הרגשת ה"ישות" דקדושה של המדות העליונות**

ראינו כעת בזהר שבטחון הוא התחזקות. גם בכל המאמר עד כה היה ברור שבטחון הוא משהו חזק. לאורך כל המאמר הבטחון החזק הוסבר כבטחון שה' יעשה את הטוב הנראה והנגלה, שה' ימלא את בקשתי כפי שאני מצייר אותה. עד כאן הקשר בין חוזק לבטחון היה שאיני משאיר, כביכול, לה' לעשות כטוב בעיניו – מבלי להתערב בעניניו, מבלי לדעת מה יהיה, וממילא באופן בו אני קצת רפוי – אלא שאני בוטח חזק שיהיה טוב, שהחולה שאני מבקש עליו רחמים יתרפא. אין לי ספק וספק ספיקא שהחולה שאני מתפלל עליו יתרפא רפואה שלמה בפועל ממש.

עד כאן הוסבר כך החוזק של הבטחון, בניגוד לאמונה, בה אני מאמין שמה שה' יעשה

סג ועד"ז בברכות י, א (ובכ"ד בחז"ל).

סד ביאורי הזהר וארא (לז, ד) ופלח הרמון וארא ד"ה "ואשה אחת" (כנ"ל הערה ד).

הוא הכי טוב (בלי שום ציור או ודאות שלי). מהו בטחון של צדיק? הוא קם בבקר, אין לו פרוטה לפורטה לקנות משהו, לשים לחם על השלחן, והוא בוטח שה' יתן לו. באמת ה' מזמין לו. על כך כתוב שהצדיקים אוכלין מן, "לחם מן השמים... דבר יום ביומו"[סה] – הוא יוצא בלי כלום, רגוע, עם בטחון חזק שיהיה טוב, "שודאי ימלא ה' חסרונו וכו'", וכך באמת קורה כל יום.

החידוש של הזהר הוא שבטחון חזק כזה שייך רק מצד הרגשת הישות דקדושה של המדות העליונות. דברנו על בטחון – בטחון חזק שיהיה טוב, או בטחון סביל מצד ההוד או בטחון פעיל מצד הנצח, שאצא החוצה לשוק ואשתכר כמה פרוטות – והחידוש כאן שהבטחון הזה שייך רק ל"והנגלת", הישות של המדות העליונות. על אהבת ה' כתוב 'יש מי שאוהב', וגם על יראה כתוב 'יש מי שירא'[סו]. הנגלות הן יחסית הישות של הקדושה, יחסית לנסתרות, החל מהבטול של החכמה – פנימיות החכמה – שהוא יחסית אין.

אמונה ובטחון — אין ויש

כאן חוזרים לעוד שני מושגים של אמונה ובטחון – אין ויש[סז]. היות שהבטחון הוא בז"א, "הנגלת", איפה האמונה כאן? הוא לא דבר על אמונה בכלל. אבל האמונה רמוזה בנסתרות. אמרנו שאמונה היא רדל"א. האין של האמונה גם מאיר בפנימיות השכל דווקא. על כך כן דברנו בשיעורים הקודמים[סח], שפנימיות השכל היא 'אין' יחסית ללב, שהוא 'יש'.

כאן הזהר אומר שכל הבטחון של "בטחו בהוי' עדי עד", התחזקות בה', בא מצד ה'ישות' של הקדושה. ההתחזקות גם נותנת לי 'ישות', דהיינו בטחון חזק שיהיה טוב כפי שאני רוצה. הבטחון הוא "עדי עד", עד שבאמת הדבר מתממש – החולה מתרפא ויש לחם לאכול. אם הבטחון הוא מצד הישות של הקדושה. מכאן מובן שהאמונה היא 'אין' (אף שהזהר לא השתמש במלה אמונה). בחסידות אכן מבואר ש'אין' הוא מקום שאין בו השגה – כפי שכתוב כאן בזהר, שבנסתרות אין לי השגה, איני יכול להסתכל שם. אחד מפירושי אמונה הוא לשון "מעשה ידי אמן"[סט], אמנות[ע]. כאן היה כתוב בזהר שמקום האמנות הוא גם מקום האבהות והאמהות של הקב"ה, איפה שהעולמות נוצרים, "צור עולמים" – מקום האין, הנסתרות, מוחין בעצם, אתר שנקרא "גניז וסתים".

בפסקה שאנחנו קוראים עכשיו יהיה כתוב שהלימוד מהזהר הזה הוא שהבטחון הוא ממקום הישות דקדושה. איך אני יודע שבטחון וישות הולכים יחד? מהפסוק שכבר ראינו כמה פעמים – "אל כל החיים יש בטחון". כמו שכתוב "יש בטחון" כך האמונה היא אין – "אין מזל לישראל"לה. יחסית האין הוא בנסתרות והיש הוא בנגלות.

בטחון מתוך הרגשת אהבה

איך אני יודע שישות שייכת למדות, לרגש?

(**ע"ד הרגשת אהבת אוהב נאמן. הבטחון שייך לאחר ש"שמע" כעין "הבטחה" מצד אוהבו** [שכאן הוא] **השי"ת** [כמו 'אם הרבי מבטיח הרבי מקיים' – אני בוטח בה' כאילו שמעתי בעצמי שה' מבטיח שיהיה טוב. אל תדאג, תהיה לך פרנסה, תהיה בריאות – הכל יהיה בסדר. כאילו אני שומע זאת, וסומך עליו שבאמת כך יהיה.]).

אמרנו קודם שכאשר אני אוהב אזי 'יש

סה שמות טז, ד.

סו ע"פ תניא פרק לה.

סז ראה שיעור אמונה ובטחון 11 פ"ב.

סח ראה שיעור אמונה ובטחון 12 פ"ד.

סט שה"ש ז, ב.

ע ראה אוצר הנפש ח"א מאמר "אמנות ואמונה"; נפש בריאה עמ' יד.

מי שאוהב' – אני מרגיש את עצמי אוהב. יש משהו אחר, שאני אוהב "כמים הפנים לפנים"[עא] – אני אוהב כי אני מרגיש שמישהו אוהב אותי.

אחת הבעיות הגדולות בנפש, שיכולה לגרום הרבה תסכולים ומשברים, היא שילד לא מרגיש אהבה, לא מרגיש שההורים אוהבים אותו, לא מרגיש שה' אוהב אותו. זו בעיה שיכולה להמשיך לגיל מבוגר – יש אנשים שחושבים שה' לא אוהב באותם ר"ל, דמיון משובש לגמרי. חשוב לדעת זאת, גם כשרוצים לעזור למישהו. בדרך כלל הבעיה היא שאדם לא מרגיש ולא הרגיש מספיק אהבה, לא מרגיש שאוהבים אותו. הרגשת אהבה – בין שאוהבים אותי, וגם שאני אוהב את הזולת – היא יש, יש ויש, "יש מי שאוהב" ו"יש מי שאהוב".

"בטח בה לב בעלה" — עבודה ובטחון מהרגשת אהבה

כתוב בחסידות כלל גדול, שאם אני מרגיש שמישהו אוהב אותי חזק – אני בוטח בו. כמו שכתוב באשת חיל, "בטח בה לב בעלה"[עב] – הבעל הטוב בוטח באשת החיל. הוא גם מכיר שהיא אשת חיל באמת, שאפשר לבטוח בה, וגם בפנימיות בוטה בה כי הוא מרגיש שהיא אוהבת אותו. ב"אשת חיל" זו דוגמה מצוינת – "אשת חיל מי ימצא ורחֹק מפנינים מכרה. בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר". השלל הוא ה"עד", "בבקר יאכל עד" – היא עובדת קשה בלילה ובבקר יש מה לאכול, "בבקר יאכל עד".

בכל אופן, הפשט שהיא אשת חיל, מאד מסורה, מאד מעשית. חשוב מאד להכיר בכך שה"אשת חיל" עובדת קשה, אבל מה מניע אותה לעבוד קשה? למה שאשה תעבוד קשה? כל אשה נשואה שואלת מדי פעם – למה אני עובדת כל כך קשה? התשובה שהיא מאד אוהבת את בעלה, וכמובן, גם מאד אוהבת את הילדים שלה. את אשת חיל מניעה אהבה, והבעל מרגיש לא רק שהיא סופר-מוכשרת, אלא סומך עליה כי מרגיש שהיא אוהבת אותו. כך גם לגבי הקב"ה – ככל שמרגישים שהקב"ה אוהב אותי כך בוטחים בו יותר.

הכל כאן ישות, ואם מדובר בדבר טוב – זו ישות דקדושה. יש כאן מישהו שאוהב אותי, ואני אוהב אותו חזרה – "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" – ואני בוטח בו כי אני מרגיש חזק שהוא אוהב אותי.

נשמות גבוהות חסרות בטחון

נמשיך במה שכתוב כאן, על פי הסבר החסידות למאמר הזהר שצוטט:

[כל תיאור הבטחון החזק הוא לגבי נשמות ששרשן באותו מקום גלוי, המקום של "והנגלת", מקום הישות דקדושה.] **משא"כ בנשמות גבוהות ביותר, כמשה ויעקב** [כעת יש עוד חידוש מופלא. החסידות באה להסביר למה היו נשמות מאד גבוהות – כיעקב אבינו ומשה רבינו – שבעת סכנה מסוימת במקום לבטוח בה' ברחו. הרי אצל הקב"ה אין סכנה, הוא יתברך יכול לעשות מה שהוא רוצה – אני בוטח בו במאה אחוז שיעשה טוב, אז לשם מה לקום ולברוח? זו קושיא מאד חזקה בחסידות, שמקשים ומתרצים סביב דברי הזהר הללו. למה יעקב ברח מלבן? למה משה רבינו ברח מפרעה?], **ששרשם למעלה מהדמות דז"א, אלא בעצם "הנסתרות להוי' אלקינו"**[עג] **דאו"א** [בחינת אין.],

לא שייך אצלם בטחון גלוי בכל עניני העוה"ז [חידוש מאד גדול: יש נשמות שמצד

עא משלי כז, יט.

עב משלי לא, יא.

עג דברים כט, כח.

שרש נשמתן באין האלקי לא שייכות לבטחון בענינים גשמיים. פלא, עד כאן חשבנו שחייבים לבטוח בה' – ודאי 99% אחוז מאתנו חייבים לבטוח בה' – שיהיה טוב הנראה והנגלה. והנה, חידוש גדול, יש נשמות שאין להן – מצד מעלתן – את הבטחון שיהיה לי מה לאכול, כי הן לא שייכות לישות דקדושה בכלל. יש צדיק שלא שייך לענינים גשמיים, מופשט מהמציאות, והדבר בא לידי ביטוי בכך שלפעמים הוא בורח, כאשר יש סכנה.]

([**שבטלים לגמרי לגבי עניני עלמא דאתי**] [הם בטלים לעולם הבא, כבר בעולם הבא, ועולם הבא הוא], **עלמא דקשוט** [עולם האמת. העולם הזה הוא עולם השקר, וכתוב "מדבר שקר תרחק"[עד] – הם בתנועת התרחקות מהעולם הזה, ולכן אין להם שום ענין בפרנסה או בריאות בעולם הזה. הם בורחים מהעולם.]),

[שוב, המקום שלהם הוא ב"הנסתרת להוי' אלהינו" וכו'] **ושע"כ "ויברח משה מפני פרעה"**[עה] וכן **"ויברח הוא (יעקב) וכל אשר לו וגו'"**[עו] [יש רק שני "ויברח" בתורה.] **ולא בטחו שודאי יצילם השם** [איך ברחו? אם היו במקום הישות של הקדושה לא היו בורחים, אלא בטוחים שודאי ה' יעזור להם ויציל אותם.].

משה רבינו — ללא חוש בעולם הזה

[שאלה: נראה שמי שאין לו בטחון בסוף צריך לעבוד יותר קשה...] תיכף נראה. בכל אופן, המשיח אינו כזה. אם כבר הזכרנו זאת, נאמר ווארט מפורסם בחסידות[עז] – היו שלשה שהיה להם חוש בעולם הזה ושלשה שלא היה להם חוש בעולם הזה. השלשה שהיה להם חוש בעולם הזה הם אדם הראשון, רבי שמעון בר יוחאי והבעל שם טוב. בין השלשה שלא היה להם חוש בעולם הזה נמצא האריז"ל, ומי שמסר לנו שמועה זו (הרש"ג, רבי שמואל גרונם אסתרמן, המשפיע בתומכי תמימים ליובאוויטש) אמר שאיננו זוכר את השנים האחרים.

כנראה שעוד אחד מאלה שאין להם חוש בעולם הזה הוא משה רבינו. למשה אין לו חוש בעולם הזה, ובכל זאת דואג לצרכי עם ישראל, אך הדבר מאד קשה לו, לא טבעי לו לדאוג לענינים גשמיים. משה רבינו אומר "מאין לי בשר"[עח], לא בראש שלי בשר בכלל, אבל כמנהיג ישראל הוא ודאי צריך לדאוג לצרכי עם ישראל (בפרט שמשה רבינו הוא "אוהב ישראל"[עט]), ולכן כל פעם ה' עושה נס (כמו שהיה בהנהגת משה במדבר). אפשר להבין שאחד כמו משה רבינו לא יכול להכנס ולהיות המנהיג בארץ ישראל – אין לו חוש בעולם הזה – אלא אם כן מכח האמונה שלו הוא יהפוך להיות מישהו חדש. גם המישהו החדש הוא משה, "הוא גואל ראשון והוא גואל אחרון"[פ], אבל במהדורה הקיימת הוא לא יכול – כמו האריז"ל, "מאין לי בשר".

היו שלשה שהיו "אין וועלט אויס וועלט", בתוך העולם ומחוץ לעולם בו-זמנית. העיקרי בהם הוא מורנו הבעל שם טוב, לכן בדורות האחרונים הוא מצוין כבעל החוש בעולם הזה. יחד עם היותו "מעלה מעלה עד אין קץ" הוא גם "מטה מטה עד אין תכלית"[פא] – אחוז גם למעלה וגם למטה בו-זמנית, באותו רגע. ככה יהיה גם משיח. בכל אופן, יש נשמות שאינן

עד שמות כג, ז.
עה שמות ב, טו.
עו בראשית לא, כא.
עז רמ"ח אותיות אות טז.

עח במדבר יא, יג.
עט מנחות סה, א.
פ ראה שמות רבה ד, ב; זהר ח"א רנג, א; שער הפסוקים ויחי; תורה אור משפטים עד, ג.
פא ראה תקוני זהר סוף תיקון נז (וראה שם תיקון יט — מ, ב), זהר חדש יתרו לד, סע"ג.

כאלה – הן רק למעלה, ולא למטה, ומשה רבינו הוא כנראה אחד מהן. משה נתן את התורה דווקא כי הוא למעלה, במקום התורה. הוא אחז וכבש מהמלאכים את התורה, "ורֵד עֹז מבטחה"[פב], "אין עז אלא תורה"[פג] – הוא הוריד אותה מלמעלה עבורנו, הוריד למטה כפי שהיא למעלה, גם למטה היא עדיין למעלה.

החסיון שלמעלה מהבטחון

יש כאן עוד ענין. בפרק הקודם במאמר, פרק ד, הוספנו לאמונה ובטחון גם תקוה – אמונה-בטחון-תקוה – כאשר תקוה היא סוג של בטחון, שקובע ברכה לעצמו. כעת מוסיפים עוד מלה של אמונה – מלה מאד חשובה, חסיון. יש "לחזות בנעם הוי'"[פד] ויש "לחסות בהוי'"[פה] – ז-ס מתחלפות במוצא השינים. הפסוק אומר "טוב לחסות בהוי' מבטֹח באדם" – יותר טוב לחסות בה' מאשר לבטוח. רואים כאן שחסיון-בטחון הולכים יחד, כאשר מובן שחסיון הוא סוג של אמונה. אני חוסה במקיף – באיזה מקיף? מקיף של אמונה:

אמנם "חסיון" ב"צלא דמהימנותא" [אני חוסה תחת צל האמונה. מי שמאמין בה' חוסה בצל האמונה.] – **אמונה בה' – יש להם** [לאותן נשמות גבוהות, כמשה רבינו ויעקב אבינו.], **ואדרבה היא מעולה לגבי מדת הבטחון הנ"ל** [תוך כדי הבריחה שלהם – כאילו חסרון, שאין להם בטחון – הם חוסים בצל האמונה, והחסיון שלהם בצל האמונה הוא מעלה גדולה יותר מהבטחון.], **וכמ"ש "טוב לחסות בה' (דאו"א) מבטוח באדם (דז"א)**[פה].

כאן הפסוק מתפרש על פי קבלה[פו] וחסידות[פז]. קודם אמרנו שקוב"ה הוא ז"א, אבל כאן הפסוק אומר "טוב לחסות בהוי' מבטֹח באדם". מה הפשט? שטוב יותר להאמין בה', מאשר לבטוח באדם – גם אדם הוא חלק מעלמא דשקרא, אי אפשר לסמוך עליו, מי שלא יהיה. אבל הנה, בא הפירוש הקצת-מפתיע, שכל הפסוק הולך על ה', רק ש"אדם" הוא ז"א, אדם העליון – והבטחון בה' הוא בטחון באותו אדם עליון – ואילו החסיון בה' הוא באבא ואמא, הנסתרות. החסיון באמונה של אבא ואמא טוב יותר מהבטחון בז"א – זהו פירוש הפסוק באותיות של קבלה וחסידות. טוב לחסות בה', בנסתרות, מלבטוח באדם, שגם הוא ה', אבל הוא המדות של ה', הישות של הקדושה.

כמו שאמרנו קודם – הבטחון בה' נובע מהרגשה כמה ה' אוהב אותי, ולכן אני בוטח בו. יוצא כאן עוד משהו חשוב: אמרנו קודם כמה חשוב שאדם ירגיש שאוהבים אותו, אבל יש נשמות שלמעלה מזה – בכלל לא צריכות להרגיש שמישהו אוהב אותי, הן קשורות לה' באופן אחר לגמרי.

השראת האמונה בבטול

מדת נשמות אלו היא מדת הבטול העצמי

[אנחנו מחפשים זוגות מושגים. כמו שאמונה הולכת עם אמת, לא רק עם בטחון, כך אחד הדברים שהולכים עם בטחון, חוץ מאמונה, הוא בטול. **ב**טול ו**ב**טחון הם צמד של **ב**-**ב**. התורה מתחילה ב-**ב** של "**ב**ראשית". חז"ל[פח] אומרים שה-**ב** של **ב**ראשית היא **ב**רכה, כפי שלמדנו כבר במאמר[פט], וגם היה כתוב שה-**ב** היא

פב משלי כא, כב.
פג שה"ש רבה א, כג.
פד תהלים כז, ד.
פה תהלים קיח, ח.
פו ראה זהר ח"ג קלט, ב ובפירוש רוח דוד שם (כנסמן בלקו"ת שבהערה הבאה).
פז ראה לקו"ת דרושים לשמע"צ ד"ה "טוב לחסות בהוי'" (צ, ד ואילך) ובכ"ד.
פח בראשית רבה א, י.
פט שיעור אמונה ובטחון 7.

בטחון – ה-ב היא גם בטול. למה בטחון ובטול הם זוג? כי על פי פשט בטחון ובטול הם דבר והיפוכו – בטחון הוא הרגשת יש של קדושה ובטול בדיוק הפוך, אין דקדושה. יש נשמות של בטחון באדם, בטחון בה', בז"א, ויש נשמות של בטול, שאין להן בטחון אבל הן חוסות בה', בצלא דמהימנותא. בעומק, שני הפכים אלו משלימים זה את זה, ולכן הם זוג, וכפי שעוד נראה בהמשך המאמר.],

וכמו שאמר משה רבינו ע"ה "ונחנו מה"[צ] [מתי הוא אמר "ונחנו מה"? כשבקשו לחם, רצו בטחון שיהיה להם מה לאכול. זו פרשת המן. (ישנם יהודים שאומרים פרשת המן כל יום.) משה אומר להם "ונחנו מה" – אנחנו לא שמה בכלל. אנחנו חיים, גם אני וגם אהרן וגם כולנו, וכמו שאנחנו חיים – מן הסתם נמשיך לחיות בחסדי השי"ת. צריך לאכול? אנחנו בכלל לא שם. אנחנו באין, מאמינים בה' – **אמונה** אותיות "**מן הוא**"[צא], מאמינים. ה' מוריד לחם מן השמים, וצריך להאמין חזק – "דבר יום ביומו", אי אפשר לבטוח. יש דברים שקורים "דבר יום ביומו" ונותנים הרגשת בטחון – השמש עולה כל בקר, ונותנת תחושת ודאות שגם מחר היא תעלה. אחרי הרבה ימים מרגישים כך גם בנוגע למן, אבל בתחלה, וכן ראוי בהמשך, העיקר הוא להרגיש את החידוש "דבר יום ביומו" – המן הוא עדיין בגדר **אמונה**, "ויאמרו איש אל אחיו **מן הוא** כי לא ידעו מה הוא", אותו "מה" של משה, שלא נמצא בגשמיות בכלל.],

[שאלה: אפשר לפרש "ונחנו מה כי תלינו עלינו", לשון בטחון, "בצל שדי יתלונן"[צב]?] "בצל שדי יתלונן" הוא יותר לשון אמונה מאשר לשון בטחון, היינו החסיון בצלא דמהימנותא כנ"ל. אבל ב"ונחנו מה" משה רבינו בעיקר אומר – 'איננו במקום הזה כלל, שצריכים בטחון שיהיה לחם על השלחן'. היום אומרים שרוצים בטחון שנוכל לגמור את החדש. הראש הזה, שחייבים להיות עם בטחון שיש לי איך לגמור את החדש, לא שייך למשה רבינו וכיוצא בו. לא שכולם כך, יש מעטים מאד, אבל חשוב לדעת שישנם מעטים שהם ככה – שהצרכים הגשמיים לא בראש שלהם בכלל.

שבה [במדת הבטול הנ"ל] **שורה האמונה הטהורה ב"אחד האמת" ב"ה** ["אחד האמת" מתלבש דווקא בבטול של החכמה, כפי שאומר הרב המגיד ואדמו"ר הזקן מביא בשמו בתניא[צג].] **שלמעלה מעלה מ"צרכי עמך ישראל מרובים"**[צד] [לכן משה רבינו לא רצה לקבל את השליחות, לכן היה המשבר של "שלח נא ביד תשלח"[צה] – ה' שולח אותו לדאוג לעם שלם, והוא בכלל לא שם, הדאגה הגשמית לא בראש שלו. הוא במקום של ה"צלא דמהימנותא", שם יש גילוי של "אחד האמת", שה' אחד יחיד ומיוחד ואין עוד מלבדו ממש.] ([למה "צרכי עמך מרובים", הצרכים הגשמיים, שהעם התלונן כל הזמן שאין לנו מים ואין לנו לחם?] **בהיות "דעתם קצרה"** [מוסבר[צו] ש"צרכי עמך מרובים" כי "דעתם קצרה" – אין להם דעת שלמה, ולכן צריכים הרבה דברים בגשמיות. אם היתה להם דעת כמשה רבינו לא היה צריכים שום דבר.] **מלהכיר ב"אחד האמת" ב"ה** [שמתגלה בפנימיות החכמה, הבטול בנפש.], **כמבואר בדא"ח וד"ל**).

צ שמות טז, ז.

צא שם טז, טו. ראה קיצורים וביאורים לד"ה "הרכבת" (נדפס במגיד מראשית אחרית) אות ב; סוד ה' ליראיו שער א הערה ג.

צב תהלים צא, א.

צג פרק לה בהגהה.

צד "ואיזה היא תפלה קצרה... אחרים אומרים: צרכי עמך ישראל מרובין ודעתם קצרה וכו'". ברכות כט, ב.

צה שמות ד, יג.

צו מאמרי אדה"ז תקס"ו ח"א ד"ה "ויאבק איש עמו" (עמ' קנז).

הכניסה לארץ דורשת בטחון

אם כן, בפסקה הזו הוספנו שהבטחון הוא במקום היש של הקדושה, המדות, ולמעלה ממנו יש את מקום האין, מוחין בעצם, שעיקר הנקודה שלהן הוא נקודת הבטול של החכמה, בה שורה "אחד האמת". לנשמות מבחינה זו אין בטחון במובן הרגיל. מה כן יש להן? חסיון, הן חוסות תחת צלא דמהימנותא. עדיין צריך הרבה להסביר מהו החסיון – בפעם הבאה אי"ה.

בסוף הואים שמשה רבינו כאן מוריד את המן, דואג, אוהב ישראל. אבל בשביל להכנס לארץ, עם כל הגשמיות כאן, צריך בטחון. כל הראש כאן בארץ הוא ראש של בטחון. המרגלים לא רצו להכנס לארץ – זהו חטא המרגלים, תשעה באב – ומשה רבינו אומר בפרשת דברים, שבוע הבא, "גם בי התאנף הוי' בגללכם"[צז] שלא אכנס לארץ. הפסוק כתוב בהקשר לחטא המרגלים, ומקשים המפרשים – הרי משה לא נכנס לארץ בגלל מי מריבה, כמעט ארבעים שנה אחר כך, ומה הקשר לחטא המרגלים? מסבירים שבדקות הבעיה של משה רבינו היא בעית המרגלים – הם מהטעם שלהם, לא רצו להכנס לארץ, והוא מצד עצם נשמתו, פשוט לא שייך.

תפלות לצורך התחדשות

מכאן אפשר להבין למה משה התפלל 515 תפלות כדי להכנס לארץ – לא רק כדי שה' יתן לו להכנס, אלא שכולי האי ואולי הוא עצמו יתחדש על ידי כך, אם הוא יהיה אדם אחר ממילא הגזרה תתבטל. הגזרה היתה עליו, משה כ"הוא גואל ראשון", אבל לא על משה כ"הוא גואל אחרון".

מה לומדים מכאן? שכדי להתחדש – לא להתחזק – צריך הרבה להתפלל. תוך כדי התפלה חוזרים לרדל"א, משם אפשר להתחדש. כתוב[צח] שאם משה היה מתפלל עוד תפלה אחת כן היה עובד, אבל הוא הגיע עד 515 (כמנין **"ואתחנן"**, כמנין **תפלה**) ועדיין לא עבד.

בכל אופן, ב"ה אנחנו כבר פה, בארץ – עכשיו אנחנו צריכים את משיח, שגם יהיה פה אתנו בגלוי. שיהיה חדש טוב, חדש של גאולה, שיתהפך. שנגיע לשפלות של הקדושה, ומתוכה יוולד מלך המשיח בתשעה באב.

צז דברים א, לז.

צח פני יהושע ברכות לב, א.

אני לדודי ודודי לי סקירת ספר

לפני עשרים שנה, באלול תשנ"ח, יצא לאור הספר "אני לדודי ודודי לי", שהיווה חידוש של ממש בהנגשת עבודת ימי אלול ותשרי ללבבות בני דורנו (חויה אישית של כותב שורות אלה...). תחת כותרת המשנה "**פרקי התבוננות איך לבוא בימי התשובה לתשובה מאהבה**" כולל הספר ארבעה מאמרים של הרב גינזבורג שליט"א, בעריכה היחודית של ר' ישראל אריאל (שטעם קלוש ממנה משתקף בסקירת המאמרים, המבוססת על המבוא לספר):

המאמר הראשון, "**חידוש הישנות**", רוצה לשחרר את אלול מבהלה חיצונית, שמטבע הדברים מתלווה אליה אי-אמון חשאי. קיים חשד נסתר כי משקיעים אנו את עצמנו בתשובה של רמיה, וכי אין בידה של ההתעוררות להיבהל לנגוע בנו נגיעה אמיתית, ולפעול בלב תזוזה של ממש. מפתח התיקון מצוי בהיפתחות לרחמים המציפים את אלול. בנכונות להזדקק לסיעתא משמיא, מתוך הכרה שכל עוד פונה האדם רק פנימה אל עצמו, אזי למרות כל כוחותיו החיוביים, ויצרו הטוב, לכוד הוא בסבך ללא מוצא. הפתיחות לרחמים עתידה להוליד גוון חדש של אמונה כזה המיוחד לאלול והמתאים ליעדים שמציב, וסביב אמונה זו אפשר כבר לעצב מחדש ולרענן את מכלול האישיות. מתוך ההיפתחות לרחמים נולדים שבעה חשבונות נפש שונים ומשלימים.

במאמר השני, "**אבינו, מלכנו, דודנו**", פוגשים אלול שקורא, ומזמין מאמץ, לחדור אל מבוכי הנפש ולתקן את הכוונות. אלא שלא תמיד (ואולי בדרך כלל לא) יודעים לזהות את הכוונות הרצויות, ואת הסטייה מהן, כל שכן שכך הדבר כאשר מנסים לגשש היכן התחיל הנתק ופנינו לכיוון אחר. למלך כוזר התגלה שכוונתו רצויה ומעשיו אינם רצויים, אך כאן מתמודדים עם התעלומה ההפוכה - מה לעשות כאשר חשים שהכוונה אינה רצויה, או שהמעשים הלא-רצויים הם בעיקר תוצאה של כוונות לא רצויות. כרקע לחיפוש אי-ההבנה העמוקה, מוצגות שלוש מערכות הרגש העקריות של היחסים שבינינו לה' - יחס שבין אב לבן, יחס שבין מלך לעבדיו, ויחס שבין רעיה לדודה - המכוונות כנגד אלול, ראש השנה ויום הכיפורים. הבנת המשברים הטבועים ביחסים אלה ותיקונם תעורר אותנו לחדש את האהבה ולתפור את מה שנקרע בקשר חזק יותר.

המאמר השלישי, "**אשרי איש... יתאמץ בך**", עולה מרחמי אלול לדרישת ה' של עשרת ימי תשובה. אחרי התמיכה והטיהור של אלול נדרש מהאדם מאמץ של פניה מעצמו לבקוע את אטימותו. מאמץ המאמצים הוא לפנות אל ה', בלי 'לכופף' אותו לתוך מעגל החיים שלנו, ובדרך לכך עוברים חמשה ממוצעים דרכם מטפס האדם מהתבצרות בתוך עצמו לעמידה נוכח המרחב האמיתי (מלאכים, צדיק, כלל ישראל, רזי תורה, כח האמונה). שרשרת המאמצים היא סיפור של אהבה, הנלמד מהפסוק "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך

ובכל נפשך ובכל מאדך".

המאמר האחרון, "**ראשון לחשבון עוונות**" - המגיע כבר לסוכות - עוסק בשמחה שבין האוהבים, שמחה שמקורה ביכולת להפתיע, ושמתבטאת דוקא בהצלחת המעשה, ובאוירת ההתחדשות הנלווית אליו. מתוך העיסוק בהפתעה ובחידוש, נפרשת היריעה לדבר על הבחירה החפשית ועל הידיעה, והקורא המעיין יוכל לראות כי גם את הדיון ה'פילוסופי' הזה באה ומרעננת תורת הבעל שם טוב.

רוצים להכניס אהבה ל'אלול' שלכם? אל תפספסו את ההזדמנות

הזמינו את הספר השבוע וקבלו אותו בתחילת אלול במחיר 50 ₪ וללא דמי משלוח (בכפוף לאפשרות להגיע אליכם על בסיס מפיצי "ואביטה" באזורם). הזדרזו להזמין, **עותקים אחרונים במלאי**.

להזמנות במייל ayihca@pnimi.org.il או בטלפון 0547827702

טעם מצוה המוסיף והגורע

המוסיף והגורע

"אֵת כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם אֹתוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא תֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ"[א]. ובפרשת ואתחנן "לֹא תֹסִפוּ עַל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לִשְׁמֹר אֶת מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם"[ב]. "אמר חזקיה, מניין שכל המוסיף גורע? שנאמר 'אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו'"[ג].

שיטת הרמב"ם

הרמב"ם[ד] מנה שתי מצוות מהפסוק בפרשת ראה, בל תוסיף ובל תגרע (מטבע הלשון של חכמים), וכן בספר החינוך[ה] הביא מצוות אלו בפרשת ראה, וכן בספר יראים[ו] ובסמ"ג[ז]. וכן בספרי דרשו פרטי איסור בל תוסיף מהפסוק בפרשת ראה (למשל **"מניין שאין מוסיפים על הלולב ועל הציצית? תלמוד לומר לא תוסף עליו, מנין שאין פוחתים מהם תלמוד לומר ולא תגרע ממנו").**

ונראה מדברי הרמב"ם שעיקר האיסור הוא לבית דין הגדול בקביעת ההלכה, שלא יוסיפו ולא יגרעו בפרטי המצוות מהכתוב בתורה או מפירוש התורה המקובל בתורה שבעל-פה, כלשון הרמב"ם במניין המצוות בהקדמה להלכות ממרים: **"שלא להוסיף על התורה לא במצות שבכתב ולא בפירושן שלמדנו מפי השמועה [בל תוסיף]. שלא לגרוע מן הכל [בל תגרע]"**. ובהלכות כתב **"הואיל ויש לבית דין לגזור ולאסור דבר המותר ויעמוד איסורו לדורות וכן יש להן להתיר איסורי תורה לפי שעה, מהו זה שהזהירה תורה לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו? שלא להוסיף על דברי תורה ולא לגרוע מהן ולקבוע הדבר לעולם (בדבר) שהוא מן התורה בין בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה"**, ומביא דוגמא מאיסור בשר וחלב, שחכמים גזרו גם על בשר עוף בחלב אבל אם יאמרו שזהו איסור תורה יעברו על בל תוסיף. וכן אם יאמרו שבשר חיה מותר בחלב עברו על בל תגרע (דוגמה זו היא לפי הדעה שבשר חיה בחלב אסור מהתורה[ח]).

והנה מצאנו איסור בל תוסיף בהוספה במעשה המצוה בפועל - כמפורש במשנה זבחים[ט] שקרבן שדמו טעון מתנה אחת על המזבח (כמו בכור) שנתן ממנו יותר עבר על בל תוסיף, וכן קרבן שדמו טעון ארבע מתנות (חטאת) ונתן ממנו מתנה אחת עבר על בל תגרע; וכן מפורש בגמרא על כהן שהוסיף בברכת כהנים[י] - אבל בדעת הרמב"ם משמע שכל אלו אינם עיקר האיסור מהתורה (דהיינו שבמשנה ובגמרא אין התייחסות מפורשת לעיקר הלאו). והחינוך כתב שמי שעשה חמש טוטפות בתפילין וכיו"ב חייב מלקות, אבל

א דברים יג, א. בכל הבא לקמן ראה אנציקלופדיה תלמודית ערך בל תגרע וערך בל תוסיף.

ב דברים ד, ב.

ג סנהדרין כט, א. רש"י: "הקדוש ברוך הוא לא הזהירם על הנגיעה, ומתוך תוספת גירעו, שדחף הנחש את חוה על האילן עד שנגעה בו. אמר לה, ראי שאין מיתה על הנגיעה אף על האכילה לא תמותי".

ד סהמ"צ ל"ת שיג, שיד. הלכות ממרים פ"ב ה"ט.

ה מצוות תנד, תנה.

ו שעא-שעב.

ז ל"ת שס"ד.

ח אלא שהרמב"ם עצמו פסק שבשר חיה בחלב אינו אסור מהתורה, ועמדו על כך מפרשי הרמב"ם.

ט פ"ח מ"י, ובגמרא זבחים פ, א.

י ראש השנה כח, ב. רמב"ם הלכות תפלה פי"ד הי"ב.

הרמב"ם לא הביא מלקות באיסור זה"[יא].

ובהלכות יסודי התורה[יב] כותב הרמב"ם, בנוגע לגדרי הנבואה: **"דבר ברור ומפורש בתורה שהיא [התורה] מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת שנאמר 'את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרון לעשות לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו"**, וממשיך הרמב"ם שלכן אם יאמר נביא שה' שלחו להוסיף מצוה או לגרוע מצוה הרי זה נביא שקר (וכמו שכתוב בגמרא "אלה המצוות, שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה"[יג]). וכיוצא בזה כתב הרמב"ם בהקדמה לספר היד (בסוף מניין המצוות), וגם שם הזכיר את הפסוק "לא תוסף"[יד]. וכן בי"ג העיקרים כתב הרמב"ם (אחרי העיקר של תורה מן השמים)[טו]: **"והיסוד התשיעי הבטול. והוא שזו תורת משה לא תבטל, ולא תבוא תורה מאת ה' זולתה, ולא יתוסף בה ולא יגרע ממנה לא בכתוב ולא בפירוש, אמר 'לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו"**. ועוד כתב הרמב"ם שאסור לבני נח להוסיף ולגרוע על שבע המצוות שלהם (דהיינו לבדות מצוה חדשה)[טז].

נמצא שיש ארבעה איסורים: להוסיף מצוה שלמה, לגרוע מצוה שלמה, להוסיף בפרטי המצוה ולגרוע בפרטי המצוה – ושני האחרונים שייכים הן בקביעת ההלכה והן במעשה בפועל.

ובנוגע למקור האיסור בתורה: הגר"א פירש[יז] (על פי הספרי) שהפסוק בפרשת ואתחנן הוא על הוספה וגרעון על תרי"ג מצוות, והפסוק בפרשת ראה הוא על הוספה וגרעון בפרטי המצוה, כיון שבפרשת ראה נאמר "את כל הדבר" ולכן "דרשו רבותינו שבאותה מצוה גופא לא תוסיף ולא תגרע [כמו בלולב וציצית, כמובא בספרי]". ואילו הפסוק בואתחנן בא בהמשך לפסוק "שמע ישראל את החקים ואל המשפטים וגו'" ולכן האיסור מתפרש "שלא יוסיפו על תרי"ג מצוות" עכ"ד. אבל זה לא יתכן ברמב"ם, שהזכיר את הפסוק בפרשת ראה גם בהקשר לתוספת מצוה, ובדרך כלל הזכיר רק את הפסוק הזה ורק באיסור על הכהנים להוסיף בברכת כהנים הזכיר את הפסוק בואתחנן. לכן נראה שלדעת הרמב"ם עיקר האיסור נלמד מפרשת ראה, והוא בקביעת הלכה ע"י בית דין או נביא, ולכן נאמר בלשון יחיד ("תוסף... תגרע") שפונה דוקא לציבור

יא וקשה על זה מהגמרא ששואלת "אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה" (ומתרצת שזה לא בזמנו), וכתב הפרי מגדים (בפתיחה הכוללת) שדוחק לומר שהכוונה למכת מרדות. ומהר"ץ חיות בספרו תורת נביאים, מאמר בל תוסיף פ"א, האריך בענין זה, ותורף דבריו שלפי הרמב"ם איסור בל תוסיף נאמר רק על הוספה על תרי"ג מצוות, ולא על היחיד העושה, ומה שאמרו על כהן המוסיף ברכה שעובר בבל תוסיף היינו כשמדמה בלבו שמצות התורה היא שיברך בכל נוסח שירצה וזה כבר פגם מהותי שמשנה בתורה.

יב פ"ט ה"א.

יג שבת קד, א. וראה תורה תמימה ויקרא כז, לד, הערה רטז.

יד וזה לשונו: "אלו הם שש מאות ושלש עשרה מצוות שנאמרו לו למשה בסיני הן וכללותיהן ופרטותיהן ודקדוקיהן, וכל אותן הכללות והפרטות והדקדוקין והביאורין של כל מצוה ומצוה היא תורה שבעל פה שקבלו בית דין מפי בית דין: ויש מצוות אחרות שנתחדשו אחר מתן תורה וקבעו אותן נביאים וחכמים ופשטו בכל ישראל כגון מקרא מגלה ונר חנוכה ותענית תשעה באב וידים ועירובין. ויש לכל מצוה מאלו פירושין ודקדוקין. והכל יתבאר בחבור זה: כל אלו המצוות שנתחדשו חייבין אנו לקבלם ולשמרם שנ' לא תסור מכל הדבר וכו', ואינם תוספת על מצוות התורה. ועל מה הזהירה תורה 'לא תוסף ולא תגרע'? שלא יהיה נביא רשאי לחדש דבר ולומר שהקב"ה צוהו במצוה זו להוסיפה למצוות התורה או לחסר אחת מאלו השש מאות ושלש עשרה מצוות: אבל אם הוסיפו בית דין עם נביא שיהיה באותו הזמן מצוה דרך תקנה או דרך הוראה או דרך גזרה אין זו תוספת שהרי לא אמרו שהקב"ה צוה לעשות ערוב או לקרות המגלה בעונתה, ואילו אמרו כן היו מוסיפין על התורה. אלא כך אנו אומרין, שהנביאים עם בית דין תקנו וצוו לקרות המגלה בעונתה כדי להזכיר שבחיו של הקדוש ברוך הוא ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשועינו, כדי לברכו ולהללו וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה 'כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו'. ועל דרך זו היא כל מצוה ומצוה שהיא מדברי סופרים בין עשה בין לא תעשה".

טו פירוש המשנה, סוף ההקדמה לפרק חלק.

טז הלכות מלכים פ"י ה"ט.

יז אדרת אליהו פרשת ראה. מובא בפירוש הכתב והקבלה בפרשת ואתחנן, עיי"ש, וכן בתורה תמימה שם.

ככלל, בית דין הגדול וכדו', וכן משמעות הפסוק לפי הסמיכות לפסוקים הבאים אחריו העוסקים בנביא השקר ("כי יקום בקרבך נביא" וגו'). ואילו הפסוק בואתחנן בלשון רבים ("תוסיפו... תגרעו") נדרש ליחיד שמוסיף בתוך קיום המצוה[יח]. ועוד יש לומר שעיקר האיסור לא נלמד מפרשת ואתחנן כי שם מדובר לדור שראה את מעמד הר סיני, ועל דרך שנאמר לפני מתן תורה "אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל"[יט] ופירש"י "לא פחות ולא יותר"[כ], דהיינו שכאשר יש גילוי אלוקות צריך להדגיש שזהו גילוי אור עצמי שאין בו תוספת וגרעון, מה שאין כן בפסוקים בפרשת ראה שהם מצוה ברורה לדורות[כא].

גזרות ותקנות חז"ל

בנוגע למצוות ואיסורים שמוסיפים חכמים, עולה מדברי הרמב"ם שאמנם יש לחכמים סמכות לגזור ולתקן לדורות, ואף יש חיוב מן התורה לשמוע לדבריהם, מדין "לא תסור"[כב] – אבל אם יאמרו שהמצוה או האיסור שהוסיפו הוא מהתורה עצמה יעברו על בל תוסיף (כן מתבאר בדבריו בהלכות ממרים ובהקדמה ליד החזקה).

וכיו"ב כתב הרמב"ן בפרשת ואתחנן: "אפילו בדא לעשות מצוה בפני עצמה כגון שעשה חג בחדש שבדא מלבו כירבעם עובר בלאו" (זה כדברי הרמב"ם בעצם האיסור להוסיף מצוה, אלא שהרמב"ם הביא לזה את הפסוק בפרשת ראה[כג]). ומביא הרמב"ן את הגמרא[כד] שלא רצו לתקן מקרא מגילה עד שמצאו לזה סמך מהתורה (וזה כרמב"ם בעצם הענין שצריך הצדקה להוסיף מצוה על דברי תורה, אלא שברמב"ם נראה שדי בכך שיאמרו שזה מדרבנן ואילו כאן מודגש לאידך גיסא שמצאו לזה סמך בתורה). וממשיך הרמב"ן שכל מה שתקנו חכמים משום גדר זהו בתנאי "בלבד שידע שהם משום הגדר הזה ואינם מפי הקב"ה בתורה" (כמו שמפורש ברמב"ם).

[וראשונים אחרים, כמו הרשב"א[כה] והריטב"א[כו], כתבו בפשטות שכל תקנות וגזרות חכמים הם לצורך, ואנו מצווים לשמוע אליהם

יח וכיו"ב כתב מהר"ץ חיות הנ"ל.

יט שמות יט, ו.

כ המלים **יותר פחות** הן זוג, הראשון מתחלק ב-7 והשני ב-13 (כידוע בהרבה צמדים). **לא פחות ולא יותר = ישראל תורה הוי'**, תלת קשרין שמתקשרין זה בזה.

כא ברמז: הפסוקים הפותחים את שתי הפרשות, **ואתחנן אל הוי' בעת ההוא לאמר. ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה** = 2808 **אהבה** פעמים **יראה** (ראה לקמן שבל תוסיף ובל תגרע הם אהבה ויראה), וכיון שבשני הפסוקים יש **אהבה** תבות, הרי ממוצע כל תבה הוא **יראה**. מספר האותיות הוא 52 אותיות (יחס שלם של 1:4 בין תבות לאותיות), הערך הממוצע של כל אות הוא 54, **דן אנכי** (וכן ר"ת **ואתחנן אל הוי' בעת ה**הוא **ל**אמר = 54). ויש לומר שברכה וקללה בפתיחת פרשת ראה רומזים לתוספת וגרעון, ולכן מעדיפים ללמוד מפרשת ראה.

הערך הממוצע של שני הפסוקים הוא 1404 = **שבת שבת**, "אילו שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלים". בשבת יש מצוה להוסיף מן החול על הקדש, אבל לגבי עצם השבת אין להוסיף ואין לגרוע, והיינו שתי שבתות (שבת אחת לומר שאין מוסיפים ואחת לומר שאין גורעים), שבת היא אמת היינו נצחי קבוע. וכך יש לומר בדין "גוי ששמר שבת חייב מיתה" כיון שאין אצלו אמת נצחית, אלא דת בלתי קבועה שמוסיפים עליה וגורעין ממנה, וכך לגבי מהות עצמו שאינה קבועה (אלא שלפי הרמב"ם גוי ששבת היינו להיפך, שלא רשאי להוסיף מצוה חדשה אך יכול לשמור את השבת).

ה'כנף' בין שני הפסוקים (ההפרש בין הממוצע לכל אחד מהצדדים) הוא 72, **עב**, **חסד** (ההפרש ביניהם 144 = 12 ברבוע). המכנה המשותף של שניהם הוא 36, חצי עב. **"ואתחנן... לאמר"** = 36 פעמים 37, **"ראה... וקללה"** = 36 פעמים 41 (כאשר 37, 41 הם שני מספרים ראשוניים עוקבים).

כב סהמ"צ ל"ת שיב. הלכות ממרים פ"א ה"ב. סוף מניין המצוות בהקדמה ליד החזקה. אמנם הרמב"ן בהשגות לסהמ"צ שורש ראשון השיג על הרמב"ם בזה, והביא דבריהם החינוך מצוה תצו. ובבירור השיטות השונות בזה הרחיב ידידנו הרב שמואל טל שי' בספר טל חיים כללי הוראה.

כג וראה בהשגות הרמב"ן לסהמ"צ ל"ת כח, שלדעתו צריך למנות במצוה בפני עצמה מה שלמדו מהפסוקים בפרשת ראה על נביא המתנבא לעקור דבר מהתורה.

כד מגילה יד, א.

כה בחידושיו לראש השנה טז, א.

כו שם ע"ב. וראה בספרו של הרב טל שי' שמבאר דברי הרשב"א והריטב"א.

משום "לא תסור", ולכן אין בהן משום בל תוסיף.]

וכל זה מתאים למה שהתבאר שיש איסור להוסיף מצוה ולגרוע מצוה, ולא רק בפרטי המצוה, אלא שמצוות חכמים יוצאות מכלל זה. וזה לא כמו שרצה לומר המנחת חינוך שרק בדבר שהוא חלק ממצוה יש איסור תוספת, אבל בדבר חדש לגמרי שאומרים חכמים, הן בקום ועשה הן בסייג, אין בל תוסיף כלל (וחכמים לא צריכים להדגיש שזו תוספת משלהם), וכיוצא בזה תפס בעל השאגת אריה[כז], אך דבריהם נסתרים מדברי הראשונים הללו (וראה לקמן בדברי הראב"ד).

החטא הראשון

כתב החינוך **"משרשי המצוה כי האדון המצוה אותנו על התורה ברוך הוא בתכלית השלמות, וכל מעשיו וכל ציוויו הם שלמים וטובים, והתוספת בהם חסרון וכל שכן הגרעון, זה דבר ברור הוא".**

שלילת תוספת וגרעון בתורה הוא עניין מהותי, כנ"ל שזהו מי"ג העיקרים, וכן נראה ממה שהחטא הראשון בעץ הדעת החל מזה שאדם וחוה הוסיפו על הציווי, ו"כל המוסיף גורע". וכן בהלכה, מי שלא מודה בשלילת התוספת והגרעון הוא בגדר אפיקורוס (כדלקמן ברמב"ם). וכן המינות (הנצרות) החלה במה שנתנו מגרעות במצוות התורה, כמובא בגמרא[כח] שכתוב בעוון-גליון (כך מכנים חז"ל את ספרי הנצרות) "אנא לא למיפחת מן אורייתא דמשה אתיתי ולא לאוספי על אורייתא דמשה אתיתי", דהיינו שזהו דבר-השקר שלהם (ובאמת כיון שבא לגרוע הרי זה נביא שקר, כמפורש בהלכות יסודי התורה, והרי הוא כופר בתורה כמפורש בהלכות תשובה על הנצרות והאיסלאם[כט]).

וכן מדגיש הרמב"ם בהלכות מלכים[ל], כהקדמה לביאור גדרו של מלך המשיח שאין בזה שינוי בתורה אלא קיום התורה כולה: **"ועיקר הדברים ככה הן, שהתורה הזאת חוקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים, ואין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן, וכל המוסיף או גורע או שגלה פנים בתורה והוציא הדברים של מצוות מפשוטן הרי זה בודאי רשע ואפיקורוס"**, ודין רשע ואפיקורוס בחז"ל ידוע שהוא מוריד וכו'[לא]. וכן הרגיש המנחת חינוך שקשה לצייר מלקות בבל תוסיף (גם כשעושה מעשה), אלא זה נוגע לגדרי אפיקורוס[לב]. ובאמת, עיקר הכפירה בדורות האחרונים (החל בתנועת ההשכלה והמשכה ברפורמה) נוגע לעניין זה של "בל תגרע" – ה' יתברך ישיב לב ישראל לאבינו שבשמים ויתקיים בנו "ואתה תשוב ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום"[לג], עד שלבסוף יתברר שזו היתה "ירידה [דין מורידין הנ"ל] לצורך עליה" (וכמו שכתב הרמב"ם[לד] שגם הנצרות והאסלאם

כז בספרו טורי אבן על ר"ה כח, ב. שם הביא דברי הרשב"א שמוכח ממנו שיש בל תוסיף ובל תגרע בהוספה ובטול מצוה (מקושיית הרשב"א כיצד בטלו תקיעת שופר בשבת), והקשה הטו"א שאם כן בכל בטול מ"ע יש גם ל"ת של בל תגרע, עיי"ש שנראה שמודה לבסוף לרשב"א ממשמעות הספרי. אך כבר העירו שהרשב"א מדבר דוקא על הוראת הלכה של בית הדין, ולא על מעשה של האדם, ראה הגהות ברוך טעם על הטו"א.

כח שבת קטז, ב.

כט הלכות תשובה פ"ג ה"ח: "שלשה הם הכופרים בתורה... והאומר שהבורא החליף מצוה זו במצוה אחרת וכבר בטלה תורה זו אע"פ שהיא היתה מעם ה', כגון הנוצרים וההגרים" (בדפוסים הישנים השתבש מפני הצנזור).

ל פי"א ה"ג.

לא ודינו מפורש בהלכות תשובה פ"ג ה"ח ובהלכות ממרים פ"ג.

לב מנחת חינוך מצוה תנה, שם כתב שקשה לצייר מלקות בבל תוסיף גם כשעושה מעשה, כיון שאם למשל יושב בסוכה שלא בזמנה אם אינו מתכוון למצוה אינו עובר על בל תוסיף (כמפורש בגמרא) ואם מתכוון למצוה וחושב שכך ציוה ה' הרי הוא מוטעה ולא מזיד, ואם במזיד אינו מציית לתורה או לפירושה (המקובל בתורה שבע"פ) וחושב שעושה בזה מצוה הרי הוא כופר בתורה ואין זה שייך לעבירה פרטית של בל תוסיף.

לג דברים ל, ח.

לד הלכות מלכים פי"א ה"ד.

הם "מחשבות בורא העולם שאין כח באדם להשיגם" ויש בהם תועלת).

ארבעה איסורים בפנימיות

החילוק בין הוספה לגרעון מתאים ליחס בין חסד וגבורה – חסד הוא התפשטות ולכן שייך לתוספת, דהיינו שדוקא מצד החסד צריך אזהרה ושמירה שלא תהיה תוספת, ואילו מצד הגבורה שייך גרעון ולכן צריך להזהיר שלא לגרוע.

דבר זה מתבאר במחלוקת במשנה זבחים: כאשר התערב דם קרבן שצריך ארבע מתנות (חטאת) בקרבן שצריך מתנה אחת (כמו בכור), "רבי אליעזר אומר ינתנו במתן ארבע רבי יהושע אומר ינתנו במתנה אחת. אמר לו רבי אליעזר והרי הוא עובר על בל תגרע! אמר לו רבי יהושע והרי הוא עובר על בל תוסיף!", והלכה כרבי יהושע, ומפורש טעמו במשנה שלא נאמר בל תגרע אלא כשהדם בפני עצמו, וכן שעדיף לגרוע שבזה אינו עושה מעשה. ובלשון הגמרא, לדעת רבי אליעזר "קום עשה עדיף" ולדעת רבי יהושע "שב ואל תעשה עדיף"[לה]. והנה ידוע שרבי אליעזר שייך לגבורה (הוא מבית שמאי, "שמותי"[לו], וכל הנהגתו בדין וגבורה כנודע), ואילו רבי יהושע שייך למדת החסד – לכן רבי אליעזר חושש לבל תגרע ומעדיף "קום עשה", ורבי יהושע חושש לבל תוסיף ומעדיף "שב ואל תעשה".

בהקשר זה יש להזכיר שלעתיד לבוא הלכה כבית שמאי[לז], שמצד הגבורה (כמו שכתוב שדוקא ליצחק יאמרו "אתה אבינו"[לח]), וממילא יש לומר שתהיה הלכה כרבי אליעזר כאן. דהיינו שדוקא מצד הגבורה תבוא התגברות החסדים, התפשטות דוקא במקום הספק, והיינו "אורות דתהו בכלים דתקון" (בל תוסיף עם מעשה היינו בחינת תוהו, "קום עשה עדיף", "לכתחילה אריבער". ואילו הכלים דתקון הוא מה שמפורש טעמו של רבי אליעזר "לא אמרו בל תוסיף אלא כשהוא בעצמו" אבל כשהדם הזקוק למתנה אחת מעורב בדם הזקוק לארבע מתנות רואים אותו כאילו הוא מים[לט]. אורות דתוהו בכלים דתקון הוא סוד שם ס"ג, נוטריקון מו**ס**יף **ג**ורע).

בהמשך לזה, יש להקביל את ארבעה האיסורים שהוזכרו כאן למבנה היסודי של שם הוי' בדרך הבאה:

האיסור לא לגרוע אחת מצוות התורה, כנגד **י** שבשם, חכמה-אבא. **י** היא סוד הצמצום (בארבע אותיות שם הוי': צמצום-התפשטות-המשכה-התפשטות), וכן מבואר שבחכמה מאירה גבורה דעתיק (ומכח הגבורה יש צמצום), וכיון שיש כאן צמצום בקדושה, צריך להזהר שלא יהיה צמצום שלילי של גרעון.

האיסור לא להוסיף על אחת ממצוות התורה, כנגד **ה** עילאה, בינה-אמא. בינה נקראת "רחובות הנהר", והיא סוד ההתפשטות, ובה מאיר חסד דעתיק יומין, הכל שייך לתוספת ולכן באה האזהרה "לא תוסף עליו". והנה חכמה ובינה, י-ה, הם בסוד "שלם וחצי" (כמו שבגימטריא **י** = ב"פ **ה**) – חכמה היא שלמות בעצם, ולכן צריך להקפיד שלא לגרוע בה, ובינה היא "חצי", תוספת, ולכן בה צריך להקפיד שלא להוסיף באופן האסור. שני האיסורים יחד שייכים ל"נסתרות להוי' אלהינו", ולכן אינם מפורשים כל כך בהלכה לאיסור (עד שנסתרו מעט מעיניהם של השאג"א והמנ"ח).

האיסור לא להוסיף בתוך פרטי המצוה, כנגד **ו** בשם הוי', מדות-ז"א. עיקר המדות הוא החסד (המלוה את כולן, "יומא דאזיל עם כולהו

לה עירובין ק, א. וראה התוועדות ח"י שבט תשע"ד.

לו שבת קל, ב (ושם ברש"י מהירושלמי).

לז לקו"ת פרשת קרח נד, ג (וראה במראי מקומות שם).

לח שבת פט, ב.

לט כמ"ש רש"י זבחים פ, א.

יומין"), ולכן שייכת כאן אזהרה להוסיף. הדוגמה המובהקת היא תוספת ברכה בברכת כהנים, כהן איש החסד המברך "באהבה".

האיסור לא לגרוע בתוך המצוה, כנגד **ה** תתאה בשם הוי', מלכות-נוקבא. המלכות שייכת לגבורה, "דינא דמלכותא דינא", ולכן צריך להזהר בה שלא לגרוע.

ובתמצית:

י – האיסור לגרוע מתרי"ג מצוות

ה – האיסור להוסיף על תרי"ג מצוות

ו – האיסור להוסיף בפרטי המצוה

ה – האיסור לגרוע בפרטי המצוה

סדר זה הוא "כחותם המתהפך": בחכמה ובינה, י-ה, "הנסתרות לה' אלהינו" – הסדר הוא בל תגרע ובל תוסיף. ואילו במדות ומלכות, ו-ה, "והנגלות לנו ולבנינו", הסדר הוא בל תוסיף ובל תגרע, ודוק. ועוד, עניין תוספת בכלל שייך למשיח בן יוסף (לשון תוספת, "יסף ה' לי בן אחר"), ואילו הגרעון שייך למשיח בן דוד, וכן מבואר שמשיח בן יוסף שרשו בבינה (בל תוסיף כנ"ל) לעומת משיח בן דוד ששרשו בחכמה (בל תגרע כנ"ל), וגם בזה יש סדר מובהק של חותם המתהפך כנודע שמשיח בן יוסף הוא במדות (ובפרט מדת היסוד, מדתו של יוסף, שהיא "סיומא דגופא", וכן יוסף הוא סוד המלך שאול מרחובות הנהר שכנגד היסוד ושרשו בבינה-אמא, רחובות הנהר לשון הרחבה ותוספת) ומשיח בן דוד הוא במלכות, דהיינו שהסדר הוא דוד-יוסף-יוסף-דוד.

והנה יש כח לחכמים להוסיף מצוות ואיסורים, ודבריהם הופכים להיות מצוה מהתורה ("לא תסור"), וכמו שכתב המנחת חינוך "כי התורה נתנה רשות לחכמים לתקן תקנות הן בקום ועשה הן בשב ואל תעשה... וגם לפי הטעם שכתב הרב המחבר [החינוך] דהאדון ב"ה בתכלית השלימות וכל ציוויו בתכלית השלימות והתוספת בהם חסרון, זה שייך במצות שצוה אז והוא יתברך צוה, בודאי הם בתכלית השלימות אבל מה שלא צוה אז ונתחדש אח"כ הסיבות שחז"ל הסכימו לתקן כגון נר חנוכה ע"י הניסים בימי יונים וכדומה דלא היה אז זמנם אין שום גרעון בהציווי של האדון ב"ה ולא שייך כלל בל תוסיף"[מ]. דהיינו שדוקא באיסור של הוספת מצוה, כנגד **ה** עילאה, בינה, יש מקום לתוספת של תורה שבעל פה. ויובן לפי הידוע שתורה שבכתב ותורה שבע"פ הן כנגד חכמה ובינה, י-ה, "שמע בני מוסר אביך [תורה שבכתב] ואל תטש תורת אמך [תורה שבע"פ]"[מא], ולכן מצד הבינה שייך תוספת. וכן הוזכר שחכמה ובינה הם "שלם וחצי", דהיינו שמצד החכמה, תורה שבכתב, מודגש שהתורה היא בתכלית השלמות, אך מצד הבינה מתחדש שיש כח לחכמים להוסיף (ובלבד שיהיה ברור שזו תוספת, כנ"ל בדעת הרמב"ם), עד ש"חביבין דברי סופרים יותר מיינה של תורה".

דעת הראב"ד

הראב"ד השיג על הרמב"ם וכתב **"כל דבר שגזרו עליו ואסרוהו לסייג ולמשמרת של תורה אין בו משום לא תוסיף אפילו קבעוהו לדורות ועשאוהו כשל תורה וסמכוהו למקרא כדאשכחן בכמה דוכתי מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. ואם גרע לפי צורך שעה כגון אליהו בהר הכרמל אף זה דבר תורה הוא 'עת לעשות לה' הפרו תורתך'. ולא תמצא איסור מוסיף אלא במצות עשה כגון לולב ותפילין וציצית וכיוצא בהן בין לשעה בין לדורות בין שקבעה בדבר תורה בין שלא קבעה".**

מ אמנם כבר הערנו שלפי הרמב"ם שייך גם בזה בל תוסיף אם יאמרו שזו מצוה מהתורה, אבל עיקר דבריו מסתברים.

מא משלי א, ח, וראה רש"י שם.

רבים התחבטו בפירוש דברי הראב"ד[מב], ומכל מקום נראה מדבריו: א. חכמים יכולים להוסיף (לסייג ולמשמרת) גם כשאומרים שזהו דבר תורה, כגון שלומדים מפסוק ולא מודיעים שזו אסמכתא בעלמא, ואין חילוק אם "קבעה בדבר תורה" או לא כיון שחכמים יכולים לקבוע דבריהם כאילו הם דבר תורה. ב. איסור בל תוסיף שייך רק במצוות עשה, ולא בסייגים ואיסורים, ובמצוות עשה אין חילוק אם קובע בדבר תורה או לא. וכן כתב החינוך[מג] (בשם "רובי המפרשים") "דלא שייך לא תוסיף כלל אלא במצוות עשה", ומסביר "כגון מי שמניח שני תפילין כשרין בראשו או בידו, וכן העושה חמש טוטפות בתפילין" (עיי"ש).

וצריך טעם מהו החילוק בין מצוות עשה ללא תעשה (כמו שתמהו הכס"מ והרדב"ז). אכן, בפשטות[מד] דעת הראב"ד היא שכל איסור בל תוסיף לא נאמר כלל על הוספה וגרעון מתרי"ג, כיון שחכמי התורה יכולים להוסיף תקנות וגזרות, אלא שאם נביא אומר זאת בשם ה' הרי זה נביא שקר, כמבואר בהלכות יסודי התורה, אך לראב"ד אין זה בכלל איסור בל תוסיף. והאיסור הוא רק בהוספה של האדם במעשה המצוה (ככל הדוגמאות שמופיעות בש"ס) וממילא זה לא שייך במצוות לא תעשה.

ובעצם הדבר שלראב"ד אין בל תוסיף בגזרות חכמים, ביאר המנחת חינוך "וסברתם נראה כיון דהתורה ציותה לעשות סייג לתורה מ'ושמרתם את משמרתי [עשו משמרת למשמרתי]'[מה] א"כ זה מצוה מהתורה לא שייך בל תוסיף כיון שהקב"ה צוה כן שיעשו סייגים וגדרים".

אמנם המנחת חינוך הקשה על הראב"ד ממה שלומדים "כל המוסיף גורע" מדברי חוה "לא תגעו בו", ולפי הרמב"ם הפירוש פשוט: אדם אמר לחוה שאסור גם לגעת, ובזה עבר על בל תוסיף כיון שהיה עליו לומר שזהו סייג שהוסיף מעצמו (וכן מפורש באבות דרבי נתן[מו] שאדם הראשון הוא שעשה את הסייג, וממנו לומדים לעשות סייג לתורה!), וכתוצאה מכך התגלגל החטא. אבל לראב"ד קשה, הרי מותר לומר שהסייג הוא מעצם האיסור. ותירץ ר"י פערלא[מז] שגם הראב"ד מודה שנביא אינו יכול לומר בשם ה' מה שלא אמר לו (כנ"ל שבזה מודה הראב"ד).

אם כן, נמצא שלפי הראב"ד איסור בל תוסיף ובל תגרע שייך רק בהוספה וגרעון בתוך המצוה, ולפי הערכים שהתבארו לעיל היינו שמדובר רק ברובד הנגלה, ו-ה, ולא בנסתרות, י-ה ("הנסתרות לה' אלהינו", ו"אין לך עסק בנסתרות" – דהיינו שאין מצוות התורה עוסקות בקביעת המצוות עצמן אלא בהתנהגות שלנו בתוך המצוות). ומה שסובר הראב"ד שתוספת חכמים יכולה להיות כדין תורה עצמו, ואין צריכים לומר שזה דרבנן, ואילו לרמב"ם יש בזה איסור של הוספת מצוה, שהוסבר לעיל כנגד ה"א עילאה – היינו שלראב"ד שלחכמים יש כח להוסיף, "ועשו סייג לתורה"[מח], "עשו משמרת למשמרתי", והוא בסוד "מקיפין דאמא" – האורות המקיפים השייכים לבינה דוקא ולכן יש מקום לעוד סייגים ותקנות מקיפים (משמרת וסייג היינו גדר מקיפה) ולא אומרים "כל המוסיף גורע".

ובדעת הראב"ד שבל תוסיף שייך רק

מב וראה מה שנסמן בספר המפתח במהדורת פרנקל, ולא באנו כאן לדון בכל הפרטים.

מג מצוה תנד.

מד וכיו"ב ביאר הרב טל שי' בספרו הנ"ל.

מה יבמות כא, א.

מו פ"א. כמו שהביא בעל תורה תמימה על בראשית ג, ג. וראה שם משמואל פרשת בראשית שנת תרע"ח שמסיק שאדם באמת עשה יפה והפגם היה במה שחוה הוסיפה עוד,עיי"ש, ולפי זה אין מקום לקושיית המנחת חינוך.

מז הערות על המנ"ח במהדורת מכון ירושלים.

מח אבות א, א (מאמר אנשי כנסת הגדולה).

במצוות עשה ולא בלא-תעשה, יוצא מזה שעיקר ההקפדה היא בתוך רמ"ח מצוות עשה אבל מניין שס"ה לאוין הוא 'גמיש' יותר. ויש להמתיק זאת לפי פירוש הבעש"ט ב"סור מרע ועשה טוב" – סור מרע על ידי עשה טוב, שהיראה היא מכח האהבה, ואם כן העיקר הוא רמ"ח מצוות עשה (עשה טוב, מצד אהבה) והן שומרות על שס"ה ל"ת (סור מרע, מיראה) שיהיו כפי המכוון. והנה **רמח** מצוות עשה הן כנגד **אברהם** אבינו (=**רמח**), "אברהם אהבי", שס"ה לאוין כנגד יצחק אבינו, "פחד יצחק", וכללות תרי"ג מצוות כנגד יעקב אבינו ("עם לבן **גרתי** ו**תריג** מצוות שמרתי") – ומדת אברהם, "איתן האזרחי", היא האהבה האיתנה (באיתן שבנשמה) שכל השאר בא ממנה וכלול בה[מט].

ובכלל יש להעיר שכל מניין המצוות הוא דבר שהתחדש בתקופת הגאונים והראשונים (כמו שכתב הרמב"ן בתחילת השגותיו לספר המצוות שבתלמוד לא מצאנו שעשו מזה עיקר), ובזה "גורעים ומוסיפים" האחד ממניינו של זה כדי להגיע לתרי"ג מצוות (וכאילו מקיימים בהיתר "תגרע ותוסיף"), ובמיוחד הרמב"ם שהרבה להשיג על הקודמים לו וגרע והוסיף על דבריהם. ואם היינו מסכימים לכל מוני המצוות היו מצוות רבות מתרי"ג, ונמצא שבאמת יש בדבר 'גמישות' והכח ביד חכמים למצוא עוד ועוד דברים שהם בגדר מצוה (כמו שהתבאר למשל במחלוקת על הפסוק "וערפכם לא תקשו עוד").

סוגים שונים של תוספת

יש כמה סוגים אפשריים של בל תוסיף[נ], וחלוקה זו מתאימה יפה לשבע המדות:

הוספה במצוות, חידוש מצוה חדשה כנ"ל.

בפנימיות, כנגד החסד, כנודע שחסד ואהבה הוא השרש לכל מצוות עשה.

הוספה בלאוין, כמבואר לעיל מחלוקת הרמב"ם והראב"ד אם שייך בל תוסיף כשחכמים מוסיפים איסור. ובפנימיות, כנגד הגבורה, כמובן.

הוספה במין, דהיינו כשמוסיף בחפץ שמקיים בו את המצוה, וזה או כשמוסיף באותו המין כגון שנוטל שני לולבים כאחד, או שמוסיף במין אחר, כגון שאוגד מין אחר עם הלולב (ויש בזה חילוקי שיטות מתי עובר ומתי פוסל את העיקר). בפנימיות, כנגד התפארת, כיון שזו הוספה בחפץ-הגוף של המצוה (תפארת גופא).

הוספה בעשיה, שעושה את מעשה המצוה כמה פעמים, והדוגמה המובהקת לזה היא תקיעות מיושב ומעומד, וכיוצא בזה כשנטל לולב וחזר ונוטל באותו יום, וכתבו הראשונים שאין בזה בל תוסיף כלל. ובפנימיות, כנגד נצח והוד, כוחות המעשה, וכן מיושב ומעומד קשור באופן מובהק לנצח ועוד (עמידה בנצח וישיבה בהוד).

הוספה בזמן, כמו הדין בגמרא על שינה בסוכה בשמיני, ומסקנת הסוגיה שם "אמר רבא... לעבור בזמנו לא בעי כוונה שלא בזמנו בעי כוונה" דהיינו שאם מוסיף על המצוה שלא בזמנה אינו עובר על בל תוסיף אלא כשמכוון לשם מצוה, אך לפי כמה פוסקים הדבר תלוי אם מצוות צריכות כוונה וכיון שלהלכה צריכות כוונה ממילא גם בזמנו אינו עובר אלא כשמכוון. ובפנימיות, כנגד היסוד, שממנו בא הדחף מצד אחד (אימופלסיביות, פגם היסוד), והרשלנות מצד שני. כל זה חוזר לחטא עץ הדעת, כמבואר שהחטא היה בכך שלא המתינו עד שבת קדש, ובחטא זה היה ממד של **מינות** ו**זנות** נוטריקון **זמן**.

הוספה באישים, כאשר מי שאינו מצווה במצוה עושה אותה לשם מצוה, שלדעת רש"י בפירוש דעת רבי יהודה נשים המקיימות מצוה

מט וראה עיניך ברכות בחשבון עמ' קטז בסוד רמח שסה רמח.

נ לפי אנציקלופדיה תלמודית ערך זה (ומן הסתם זו לשונו הזהב של הרב זוין זצ"ל).

שפטורות ממנה הרי זה בל תוסיף (אך אין הלכה כך). בפנימיות, כנגד המלכות, כנודע שאשה היא בחינת מלכות.

לשמה ושלא לשמה

נחזור לכך שבל תוסיף ובל תגרע מתחילים באיסור נגיעה שהוסיפו אדם וחוה (והכל הולך אחר הפתיחה). מזה יש לדרוש, על דרך העבודה, שאיסורים אלו שייכים לעבודת ה' מתוך 'נגיעה' אישית (אינטרסים), עבודה "שלא לשמה" אלא כדי להרוויח-להוסיף משהו מעשיית המצוה או כדי למנוע הפסד-גרעון.

אמנם אמרו חכמים "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה"[נא], וכן אמרו "הוי מחשב הפסד מצוה [הגרעון המדומה שיש בה] כנגד שכרה [התוספת האמתית שבה] ושכר עבירה [התוספת המדומה] כנגד הפסדה [הגרעון האמתי]". אך יש לומר שמצד התורה שבכתב עצמה הכל צריך להיות לשמה גמור, בל תוסיף ובל תגרע – אל תחשב איזו תוספת וגרעון יהיו לך – אלא "עשה האמת מפני שהוא אמת [בתורת אמת]", וכן כל התורה היא שם קדוש של הקב"ה דהיינו שהכל עצם, תכלית, ולא אמצעי, עבודה לשמה ללא נגיעות כלל. אך זהו כוחם של חכמים להוסיף ולגרוע (כנ"ל שיש כח לחכמים לגזור ולתקן), דהיינו לברר את הנגיעות ו'להכשיר' את הנגיעות שמותר לנהוג בהן בתחילת העבודה, עד שיבוא לשמה.

נמצא שגדר דרבנן הוא דיעבד, שלא לשמה, יחסית לגדר דאורייתא שהוא לכתחילה, לשמה (ומתאים לחילוק הידוע שדינים דאורייתא הם בחפצא לעומת דינים דרבנן שהם בגברא, ודוק). וכן "ספק דאורייתא לחומרא" ובכל ספק נגיעה היה צריך להחמיה, אך "ספק דרבנן לקולא" שמתירים לעסוק בתורה ומצוות גם במקום שיש חשש נגיעה. והנה בכמה ספרים מפרשים "שמתוך שלא לשמה בא לשמה" היינו שתחילת לימודו צריך להיות לשם כך שאע"פ שיודע בעצמו שעכשיו עושה שלא לשמה מכל מקום לומד על דעת כך שיגיע ללשמה (ומאחל לעצמו כך)[נב] – וזה מתאים עם דעת הרמב"ם שבכל גזרות ותקנות חז"ל צריך להיות ברור שזה דרבנן ולא דאורייתא, דהיינו שכאשר עובד שלא לשמה (דרבנן) זהו כמכשיר להגיע ללשמה (דאורייתא).

ועוד יש לדרוש בעניין הכח של חכמים לגרוע ולהוסיף: הזוג של הוספה וגרעון מופיע בתורה לאחר שבנות צלפחד זכו בנחלה (כשאמרו "למה יגרע שם אבינו") ואז טענו בני מנשה "ונוספה נחלתן [של בנות צלפחד] על נחלת המטה אשר תהיינה להם ומנחלת מטה אבתינו יגרע נחלתן", ולכן ציוה ה' שבת יורשת נחלה תנשא רק לאחד משבטה. אבל בדור הבא דרשו "דבר זה לא יהיה נוהג אלא בדור זה" והותרו השבטים לבוא זה בזה (בחמשה עשר באב) – זהו כח חכמים שיכולים לגרוע כביכול ממצות התורה ולגרום שנחלת השבטים תהיה נגרעת מזה ונוספת לזה, הכל בתוך הקדושה של נחלת ארץ ישראל, ויש בכך מעלה של חבור השבטים להיות "גוי אחד בארץ" (עד ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב")[נג].

וכן אחת המדות שהתורה נדרשת בהן היא "גורעין ומוסיפין ודורשין", לגרוע ולהוסיף מתבה לתבה בתוך קדושת התורה ומזה לדרוש ולהוליד דינים חדשים. ומבואר בדא"ח ש"גורעין ומוסיפין ודורשין" הוא סוד הנסירה של ראש השנה, וד"ל.

נא הלכות תלמוד תורה פ"ג ה"ה. הלכות תשובה פ"י ה"ה.

נב ראה דגל מחנה אפרים פרשת משפטים ד"ה וכי ימכור.

נג ודוקא בשבט מנשה, שדאג ש"לא תסוב נחלה", יש את הענין של "ירדן שנטל מזה ונטל לזה", שהרי מנשה שוכן בשתי גדות הירדן (ואומר "זו שלנו וזו גם כן"...).

ועוד מקור בתורה לעניין, כאשר טענו הטמאים לנפש אדם "למה נגרע" ומכח זה התחדשה ונוספה מצות פסח שני (נוסף על הראשון), והוא החידוש הנפלא ש"אין דבר אבוד" וגם הגרוע שבישראל (טמא ובדרך רחוקה) יכול לעשות את קרבן ה', והכל בכוחו של משה, נשיא הדור ונותן התורה שמביא את טענת הטמאים לפני ה'.

הפסוק בקהלת

לסיום, נדרוש את הפסוק בקהלת[נד] "יָדַעְתִּי כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם עָלָיו אֵין לְהוֹסִיף וּמִמֶּנּוּ אֵין לִגְרֹעַ וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו" – מכאן שכללות עניין בל תוסיף ובל תגרע שייך ליראה, "שייראו מלפניו". והנה תוספת הסייגים של חז"ל נראית לכאורה כתוספת יראה, "משמרת למשמרתי", אך בפנימיות דברי חכמים הם בבינה ("תורת אמך"), אהבה רבה, התפשטות ותוספת בקדושה (וגם כל הסייגים הם הידורים של אהבה).

פסוק זה אומר יראה, וכן המלה החותמת **מלפניו** = **יראה**, אבל כל הפסוק "**ידעתי**.. **מלפניו**" עולה **אהבה** פעמים 296, 8 פעמים 37 (**הבל-יחידה**) = **הוי'** פעמים **נצח** (כאשר **נצח** הוא האחוריים של חסד, **ח חס חסד**). וכן פתיחת הפסוק **ידעתי** = 38 פעמים **אהבה**, ושאר הפסוק עולה ג"פ 1118, "**שמע... אחד**".

פסוק זה הוא פסוק ה**חן** בקהלת, "ונח מצא חן בעיני ה'". חלוקת הפסוקים עד פסוק זה: 18 בפרק א, 26 בפרק ב, 14 בפרק ג. מספרים אלו ברבוע פרטי עולים 1196 = **הוי'** פעמים **אלהי**, סוד מילוי **עב** (**חסד**) = **אהבה** פעמים **פחד** (דהיינו הכאה-כפל של מדת "אברהם אהבי" במדת "פחד יצחק", סוד העקדה).

נד ג, יד.

דבר יום ביומו פרשת ראה

יום ראשון — המנוחה והנחלה

"כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה". חז"ל מפרשים "אל המנוחה – זו שילה. ואל הנחלה – זו ירושלים". כלומר, כאשר היה המשכן בנוי בשילה, זו היתה "מנוחה" ראשונה, ואז היה אסור להעלות קרבן בכל מקום אחר. אחר כך, מאז שנבנה המקדש בירושלים, שוב אסור להקריב בכל מקום אחר, וזו היא ה"נחלה" העולמית.

הביטוי "**א**ל **ה**מנוחה **ו**אל **ה**נחלה" מזכיר את הפסוקים הראשונים בפרשה "**א**ת **ה**ברכה... **ו**את **ה**קללה" (ובשניהם ראשי התבות הם **אהוה** = **טוב**). האם יש קשר בין הדברים? אכן, מנוחה היא דבר מבורך וטוב, כמו שכתוב "וירא מנוחה כי טוב" – זהו טוב גלוי. אבל כדי להגיע ל"נחלה" צריך לעבור את הקללה, כלומר צריך לגלות את העצמה הטמונה בצד השלילי ולהפוך אותה לטובה.

היום אנחנו נמצאים בירושלים, אבל עוד לא הגענו "אל המנוחה ואל הנחלה". המקום הפיזי אינו מספיק. עלינו להתמודד עם הקללה, לגלות בתוכנו את הכוחות העמוקים שהופכים אותה לברכה, ואז לזכות לנחלת עולם במלכות בית דוד ובנין בית המקדש.

פרשת ראה יום שני — צמצום והרחבה

"הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה. כִּי אִם בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה'". הקדושה מצומצמת למקום מסוים דוקא, רק שם אפשר להקריב קרבנות ולאכלם, לאכול מעשר שני ועוד.

והנה בהמשך נאמר "כִּי יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ וְאָמַרְתָּ אֹכְלָה בָּשָׂר כִּי תְאַוָּה נַפְשְׁךָ לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תֹּאכַל בָּשָׂר". מצד אחד ה' יבחר מקום מסוים להשרות בו שכינתו, ומצד שני ירחיב את גבולנו. **ירחיב** אותיות **יבחר** (בתוספת י). גם אכילת "בשר תאוה" היא חלק מההתרחבות, לא צריך לצמצם את עצמנו רק לאכילת בשר קודש של קרבנות, ולא צריך להיות צמחוני. אדרבה, אכול בשה.

דוקא מתוך הצמצום של הקדושה למקום אחד, יש התרחבות, הרחבת גבול הקדושה והתגברות השראת הקדושה בכל מקום.

פרשת ראה יום שלישי — הנסיון

"כִּי יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא אוֹ חוֹלֵם חֲלוֹם וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת אוֹ מוֹפֵת... נֶלְכָה אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים... לֹא תִשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי הַנָּבִיא הַהוּא אוֹ אֶל חוֹלֵם הַחֲלוֹם הַהוּא כִּי מְנַסֶּה ה' אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לָדַעַת הֲיִשְׁכֶם אֹהֲבִים אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם". נביא השקר או בעל החלומות יכולים לעשות הרבה רושם, לתת להולכים אחריהם הרבה חוויות וריגושים, אותות ומופתים. **ח**ולם **ח**לום **ו**נביא ראשי תבות חן, אבל זהו "שקר החן והבל היופי".

עלינו לעמוד בנסיון ולא להתפתות אחרי הבטחות חיצוניות. הכל נסיון מאת ה', "כי מנסה ה' אלהיכם אתכם" לראות עד כמה האמונה שלנו חזקה. תכלית הנסיון היא שהאמונה תהיה מופנמת היטב ב**מודעות** שלנו, כמו שכתוב "כי מנסה ה' אלהיכם אתכם לדעת" – הוא מנסה אתכם כדי לתת לכם דעת.

העמידה בנסיון היא מכוח תכונת התמימות

בנפש, "אַשְׁרֵי תְמִימֵי דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת ה'" – כך מתחיל מזמור קי"ט בתהלים, הוא הפרק הארוך ביותר בתנ"ך, 176 פסוקים (שמונה פסוקים לכל אחת מכ"ב האותיות). **נסיון** בגימטריא 176, ולכן הפרק הזה הוא סגולה מומלצת לעמוד בנסיונות.

פרשת ראה יום רביעי — שבע חיות

"אַיָּל וּצְבִי וְיַחְמוּר וְאַקּוֹ וְדִישׁוֹן וּתְאוֹ וָיָעֵל" אלו שבע החיות הטהורות, המותרות באכילה. שבע החיות רומזות לשבע דרכים כשרות בעבודת ה' בימינו: א. חכמי המקובלים הספרדים. ב. בעלי הנגלה, הליטאים. ג. חסידות חב"ד. ד. תורת ארץ ישראל, הרב קוק ותלמידיו. ה. בעלי המוסר. ו. החסידות הכללית. ז. חסידות ברסלב.

והרמז בגימטריא: כל הפסוק **איל וצבי ויחמור ואקו ודישן ותאו וזמר** עולה 7 פעמים **דרך**, שבע דרכים בעבודת ה'!

ועוד, הפסוק הזה שוה בגימטריא לפסוק **"בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ וְהוּא יְיַשֵּׁר אׇרְחֹתֶיךָ"**, דע את ה' בכל אחת משבע הדרכים שבחרת.

[לפי מבחר שיעורי התבוננות יז]

פרשת ראה יום חמישי — סוד המעשר

"עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ" – ודרשו חז"ל: "עשר בשביל שתתעשר", הבטחה שבזכות המעשרות והצדקה האדם לא יחסר אלא יעשיר.

סוד המעשר הוא שהאדם צריך לתת את תחושת ה'אני' שלו לה', להפוך את ה**אני** ל**אין**. והרמז: המלה **מעשר** בגימטריא 610, והעשירית שלה ("עשר תעשר") היא **אני** (61). כאשר האדם מצדו נותן הכל לה', ה' מעניק לו חזרה בשפע, הן בעושר גשמי והן בעושר רוחני, "אין עשיר אלא בדעת".

המעשר הוא תקון עשר הספירות, עשרת כוחות הנפש. הראשונה בעשר הספירות, ה**חכמה**, רמוזה באות **י** (האות העשירית) בשם הוי', ובכוחה מתקנים את הספירה העשירית, ה**מלכות**, מקור הרגשת האני. ספירת החכמה עצמה היא מעל השכל המושג, ראשית המודעות שעדיין איננה נתפסת ומובנת, וכדי להגיע אליה עלינו להיות ב**בטול** כלפי ה', 'אין' (כאשר המלה **חכמה** רומזת: **כח מה**, כח הבטול, "ונחנו מה"). בקבלה מוסבר שספירת המלכות נבנית מכל המלכויות שבעשר הספירות, כלומר מכל אחת מהספירות נותנים מעשר לה', ואז נבנית האישיות המתוקנת בספירת המלכות.

פרשת ראה יום שישי — מצוה ופסיכולוגיה

אנו יודעים שבקיום המצוות העיקר הוא המעשה בפועל, "המעשה הוא העיקר". ובכל זאת, בפסוקים שנקרא היום התורה מתייחסת לתקון הלב והמחשבה בעת עשיית המצוה:

במצוַת הלוואה: "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָּבָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיַּעַל [ולא תרצה להלוות בגלל שמיטת כספים]... נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא יֵרַע לְבָבְךָ בְּתִתְּךָ לוֹ כִּי בִּגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרֶכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ...". ובמצות הענקה לעבד עברי בשחרורו: "לֹא יִקְשֶׁה בְעֵינֶךָ בְּשַׁלֵּחֲךָ אֹתוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר עֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים...". אם תעלה בלבך מחשבה כזו וכזו – עליך לתקן את המחשבה ואז קיום המצוה יבוא מתוך עין טובה ולב טוב.

זהו חידוש מיוחד של ספר דברים ביחס לארבעה הספרים הקודמים. בספר דברים יש הרבה ממצוות הלב והמחשבה ("חובות הלבבות"), כמו "ואהבת את ה' אלהיך", "ובו תדבק", ועוד. וגם מצוות שכבר נאמרו בחומשים הקודמים חוזרות ונשנות בספר דברים ("משנה תורה") בתוספת טעם ונימוק פסיכולוגי.

זהו כלל גדול בחינוך: בהתחלה עליך לקיים

את המצוה כפי שהיא, בלי לדבר על לבטים ומחשבות. לאחר מכן, ניתן להכנס לנבכי הנפש ולפתור את הלבטים וההרהורים, עד שקיום המצוה יהיה בלב שלם ושמח.

פרשת ראה יום שבת — אך שמח

בסיום המצוה של חג הסוכות נאמר "וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ", ופירשו חז"ל שהדבר בא ללמד על השמחה ביום השמיני, שמיני עצרת (שבארץ ישראל הוא חג שמחת תורה). שמיני עצרת חל בתאריך **כב** בתשרי, לאחר **אך** ימים של שמחה, "אך שמח".

מה פירוש הביטוי המיוחד "אך שמח"? מוסבר שבדרך כלל השמחות קשורות למצוה כלשהי, כמו חג הסוכות השמח והעשיר במצוות – סוכה ולולב, ניסוך המים והקרבנות. השמחה ביחס למצוה היא כנשמה בתוך הגוף. אבל בשמיני עצרת אין שום מצוה מיוחדת, נותרה רק שמחה, "אך שמח".

העולם הזה הוא עולם של מצוות ומעשים, "היום לעשותם", ויפה מצוה אחת בעולם הזה מכל חיי העולם הבא. לכן גם השמחה מתלווה למצוה מעשית. אבל שמיני עצרת הוא בחינת העולם הבא – לכן הוא ביום השמיני, אחרי מחזור השבעה הרגיל בשבתות ובחגים – ולכן יש בו שמחה טהורה, "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה", רק שמחה!

ביאורים בפרקי אבות

פרק ה משנה כב

הוּא הָיָה אוֹמֵר: בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים לְמִקְרָא, בֶּן עֶשֶׂר שָׁנִים לְמִשְׁנָה, בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְמִצְוֹת, בֶּן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לִגְמָרָא, בֶּן שְׁמֹנָה עֶשְׂרֵה לְחֻפָּה, בֶּן עֶשְׂרִים לִרְדֹּף, בֶּן שְׁלֹשִׁים לִכֹּחַ, בֶּן אַרְבָּעִים לִבִינָה, בֶּן חֲמִשִּׁים לְעֵצָה, בֶּן שִׁשִּׁים לִזְקָנָה, בֶּן שִׁבְעִים לְשֵׂיבָה, בֶּן שְׁמֹנִים לִגְבוּרָה, בֶּן תִּשְׁעִים לָשׁוּחַ, בֶּן מֵאָה כְּאִלּוּ מֵת וְעָבַר וּבָטֵל מִן הָעוֹלָם.

אמונה, ידע, השקפה

בן חמש למקרא... שמונה עשרה לחופה.

המשנה מתארת את חיי היהודי עם נקודות ציון משמעותיות, כאשר תחילת החיים מוקדשת ללימוד תורה בשלש 'יחידות לימוד' של חמש שנים כל אחת: מחמש עד עשר מקרא (תנ"ך), מעשר עד חמש-עשרה משנה ומחמש-עשרה עד עשרים גמרא[א]. זאת לפי דברי המפרשים שלימוד הגמרא נמשך גם הוא חמש שנים[ב], עד "בן עשרים לרדוף": דהיינו ש"בן שמונה עשרה לחופה" מפסיק באמצע שנות הלימוד ולאחר שנתיים נוספות מסתיים חוק הלימודים והאדם יוצא "לרדוף אחר מזונותיו"[ג].

לימוד המקרא הוא הבסיסי ביותר, זו התורה-שבכתב שניתנה לנו מה', אך הלימוד אינו שייך ישירות למעשה. אי אפשר לפסוק הלכה מהתורה שבכתב ללא עזרת והכוונת התורה-שבעל-פה. יתרה מכך, רוב פסוקי התנ"ך הם סיפורי מעשה, ואפילו דיני התורה שזורים בתוך הסיפורים. אם כן, לכאורה, מה התועלת בלימוד סיפורים? אכן, רש"י בתחילת פירושו לתורה כותב שאם התורה היתה ספר דינים בלבד, היה אפשר 'לוותר' על כל ספר בראשית ותחילת ספר שמות ולהתחיל מהמצוה הראשונה שנצטוו ישראל ("החדש הזה לכם")! אלא שחלק משמעותי מהתורה נכתב כדי ללמדנו שיש בורא לעולם, שהעולם מושגח מלמעלה לתכלית מסוימת, ושבורא העולם מתגלה אלינו ונותן לנו תורה ומצוות. במילה אחת: המקרא מלמד אמונה בה'. זו התשתית לכל עבודת ה', ולכן זהו הלימוד הראשון שמתחילים ללמד ילד קטן בתחילת דרכו.

המשנה אמנם כתובה כספר דינים, אך גם ממנה לבדה לא ניתן לפסוק הלכה למעשה. בגמרא כתוב כי הפוסק הלכות מהמשנה בלבד הרי הוא מ"מְבַלֵי עולם"[ד], שכן יש משנה שהיא 'דעת יחיד' ואחרים חלוקים עליה, יש משנה שמתפרשת בהעמדה מסוימת וכיו"ב, ולכן חייבים את הגמרא. אם כן, לימוד המשנה הוא בעיקר רכישת ידע, ידע של קודש כמובן – הגמרא מבוססת על המשנה וכדי להבין אותה כראוי צריך להקדים את לימוד המשנה. דוגמא לדבר היא אדם הרוכש ידע מקצועי ובמהלך שנות לימודו עדיין אין הוא יודע כיצד להשתמש למעשה בידיעותיו ההולכות ומצטברות.

בלימוד הגמרא יורדים לעומק הסברות

א כך הגרסה בפירוש רש"י ובמשנה שבסדור אדה"ז. נוסח אחר "תלמוד" (כביטוי השכיח יותר בדברי חז"ל).

ב כדברי רש"י, תשב"ץ, רע"ב. וכן כתב אדה"ז בהלכות תלמוד תורה א, א.

ג כמו שמפרש הרע"ב.

ד סוטה כב, א.

של המשניות, ורק מתוך הבנת הסברות ניתן להגיע לפסיקת הלכה למעשה. הדבר דומה לבעל מקצוע שסיים את לימודיו וכעת מגיע לשטח, הוא נתקל ב'בעיה' ועליו להיזכר בלימודיו, לבחון ולהחליט מהו הדבר המתאים ביותר לעשות כעת. בגמרא, ובספרי הפוסקים המבוססים עליה (ונכללים בה[ח]), ישנן מחלוקות רבות, משום שדווקא בסברות ניתן לחלוק מן הקצה אל הקצה – "כשם שאין פרצופיהן דומין זה לזה כך אין דעתן דומה זה לזה"[ו]. מגיל חמש-עשרה ועד עשרים צוללים בים התלמוד ומעמתים את הדעות השונות בכור-המבחן של סברת הלומד. במילה אחת: בשנים אלו מעצבים את ההשקפה האישית, תפיסת העולם שלי לפי התורה.

קום ועשה

באמצע שנות לימוד המשנה, לאחר שלש שנים של לימוד, יש 'הפרעה' – "בן שלש עשרה למצוות", וכן לאחר שלש שנים[ז] של לימוד התלמוד מגיעה 'הפרעה' של – "בן שמונה עשרה לחופה". מכך שקבלת עול המצוות מגיעה באמצע שנות לימוד המשנה משמע שיש קשר ביניהם:

לאחר שלש שנים של רכישת ידע תורני, התלמיד מרגיש צורך פנימי ומחויבות להשתמש בידע שלו ולקיים בפועל את שלמד, שהרי הידיעה מה צריך לעשות יוצרת מחויבות לעשייה ו"הלומד שלא לעשות נוח לו שלא נברא"[ח].

וכן לאחר שלש שנים של עיצוב ההשקפה בלימוד התלמוד, מגיע הזמן להתחתן, להגשים ולאמת את ההשקפה במציאות. המכנה המשותף העיקרי בין בני הזוג הוא השקפה היוצרת מטרות משותפות להמשך החיים, ובכך נעשים 'אדם שלם'[ט] עם השקפה שלמה של שני בני הזוג יחד. העובדה שהחתונה באה באמצע חמש שנות ה'תלמוד' מתאימה למנהג המקובל (והרצוי) להמשיך וללמוד ב'כולל' בשנים הראשונות (לפני היציאה "לרדוף" אחר פרנסה).

כאן נכנסת לתמונה האשה שאצלה הכל מקדים יותר: היא נכנסת למצוות בגיל שתים-עשרה, שנה לפני האיש, ומתאים שתיכנס לחופה בגיל שבע-עשרה. אכן, הגילאים במשנה (כמו בדברי חז"ל בכלל) מתפרשים לעתים על סוף השנה ולעתים על תחילתה: "בן שלש עשרה למצוות" – האיש בן 13 שנים שלמות, והאשה בתחילת השנה ה-13. "בן שמונה עשרה לחופה" – האיש בסוף השנה ה-18 והאשה בתחילתה. בחופה יש מפגש של לימוד התורה של האיש עם התורה של האשה, וביחד "שכינה ביניהם".

ומהו השלב הבא? אם נמשיך את הסדר של המשנה, מתבקש שלאחר השלמת שנות ה'תלמוד' יבוא שלב חדש והוא היציאה לשליחות, כהוראת הרבי מליובאוויטש שלאחר החתונה על האדם ללמוד שנים בודדות ב'כולל' ולאחר מכן לצאת לשליחות[י]. כשם שידיעת המצוות יוצרת חיוב, כך ההשקפה מייצרת חיוב לקום ולפעול. אי אפשר להישאר בבית ולטעון כי צריכים לעשות כך וכך, אם צריך לעשות

ה ראה רמב"ם הלכות תלמוד תורה א, יא. הלכות תלמוד תורה של אדה"ז ב, א.

ו ירושלמי ברכות ט ה"א.

ז או שנתיים, תלוי בדעות השונות אם "שמונה-עשרה" מתכוון לתחילת השנה או לסופה.

ח ספרא בחקתי א, ה.

ט בראשית רבה יז, ב: "רבי חייא בר גמדא אמר [מי שאין לו אשה] אף אינו אדם שלם, שנאמר: 'ויברך אותם [ה' את אדם וחוה] ויקרא את שמם אדם' — שניהם כאחד קרויים אדם".

י החלוקה לפיה עד גיל עשרים אלו שנות לימוד ומכאן ואילך יוצאים לשליחות, מתאימה לדעה לפיה עד גיל עשרים לא נענשים בבית דין של מעלה על העבירות (פיה"מ לרמב"ם סנהדרין ז, ד, על פי שבת פט, ב).

– קום ועשה![א] עיקר השליחות הוא "לרדוף" – "בקש שלום ורדפהו"[ב] ("בקשהו במקומך ורדפהו במקום אחר"[ג]), בדרכו של אהרן הכהן שהיה "אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה".

רמזים

חמש-עשרה שנות הלימוד, בשלש יחידות של חמש שנים, רומזות באופן מובהק ל**י-ה** החלק העליון בשם **הוי'** המכוון כנגד ה'מוחין'. אם נפרש שלמוד הגמרא מסתיים בנישואין (כמו שקורה לפעמים...), הרי יש שלש עשרה שנות לימוד, כנגד י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן.

יש כמה שיטות מיהו התנא שאמר את המשנה, והדבר תלוי בנוסחים השונים של סדר המשנה. אך לפי הנוסח שבידינו (שסדר אדמו"ר הזקן) אלו דברי התנא "בן הא הא" (בהמשך למשנה הקודמת) וזהו סיום המסכת (מלבד פרק קנין תורה שהוא ברייתא). **הא הא** רומז לחמשת פרקי המסכת שכנגד חמשה חומשי תורה, וכן לחלוקה של חמש-חמש שנים במשנה שלנו. בפנימיות, חמשת הפרקים הם כנגד התפשטות המדות לחמש קצוות, מחסד עד הוד, והדבר מתאים לסיום של "בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם" - כיון שספירת ההוד היא הודאה באפסות האדם ההולך בדרך כל הארץ.

לפני בן הא הא מופיעים (במשנה הקודמת) דברי "בן בג בג" – רמז לחלוקה של חמש שנות המשנה וחמש שנות הגמרא לשתי שנים ראשונות ושלש שנים נוספות, **ב-ג ב-ג**.

הוסבר ששלשת סוגי הלימוד הם אמונה (מקרא), ידע (משנה) והשקפה (גמרא). והנה **אמונה ידע השקפה** = 676, שם **הוי'** ברבוע, שלמות של שם ה'[יד]. כאשר נוסיף ל**אמונה ידע השקפה מקרא משנה גמרא** = 1656 (השנה בה התרחש המבול, רמז למבול של דעת לעתיד לבוא) = 8 פעמים **אור** (**אין סוף**) = 6 (ממוצע כל תבה) פעמים 276, משולש 23, **חיה** כו', שעולה **חיים נצחיים** (על ידי התורה, "כי הם חיינו וארך ימינו").

גיל הנישואין 18 הוא משותף לאיש ולאשה (כפי שהתבאר). 18 ב'השראה'[טו] = 613, שלמות **תריג** מצוות התורה על-ידי שכינה ביניהם והתורה של שניהם. 18 בהשראה היינו 17 ברבוע (גיל האשה) ועוד 18 ברבוע (גיל האיש), כאשר הם משולבים זה בזה.

בכל המשנה מ"בן חמש" יש בדיוק **בן** מלים, והמלה בן חוזרת 14 פעמים (**דוד**), רמז מובהק למשיח **בן דוד**.

נחשב את כל השלבים במשנה (בלי האות ל), **מקרא משנה מצות גמרא חפה רדף כח בינה עצה זקנה שיבה גבורה שוח כאלו מת ועבר ובטל מן העולם** = 4225 = 65, שם **א-דני** ברבוע.

יש 12 אותיות **ל** הפותחות את השלבים השונים (**ל**מקרא **ל**משנה וכו'). **ל** היא האות ה-12, וגם **הא הא** = 12. 12 פעמים **ל** ועוד **בן הא הא** = **משיח בן דוד**.

יא פרק הזמן של חמש שנות לימוד נלמד מהלויים שבגיל עשרים וחמש היו נכנסים ללמוד את עבודת המקדש ובגיל שלושים מתחילים לעבוד בקביעות (כמו שמביא הרע"ב במשנתנו), אם כן יש ללויים 'פסק זמן' מגיל עשרים עד גיל עשרים וחמש. אפשר לומר שבמשך זמן זה הם מחזקים את המשפחה ואפשר לומר שהם לומדים חסידות...

יב תהלים לד, טו.

יג ירושלמי פאה פ"א ה"א.

יד אם נבנה סדרה משלשת המושגים אמונה (102) ידע (84) השקפה (490), בסיס הסדרה יהיה 424, משיח בן דוד, ראה ברמזים לקמן על מספר זה.

טו מספרי השראה ניתנים ע"י הנוסחה:

$$\boxdot n = n^2 + (n-1)^2$$

כל מספר השראה הוא סכום של שני מספרים מרובעים עוקבים. להרחבה ראה הקדמת 'עיניך ברכות בחשבון — בראשית'.

מענות ותשובות

שאלה:

אני בהריון מתקדם ב"ה, ורציתי לשאול האם נכון בשלב זה להתפלל שהתינוק יהיה בן זכר. האם להתפלל עכשיו על מין העובר, שעל פי טבע כבר נקבע, זה דבר נכון, או שמא עלול להשפיע בצורה לא טובה?

תשובה:

אין ענין להתפלל על המין (כך נכתב בתלמוד הבבלי, וכך נפסקה ההלכה, שאחרי ארבעים יום המין כבר נקבע וממילא זו תפלת שוא) - איזה מין שה' יתן, זה הכי טוב.

כתוב בהלכה שאפשר (וטוב) להתפלל שיהיה זרע קיימא ויהיה צדיק עוסק בתורה ומצות וחסידות.

שאלה:

נולד לנו ילד עם בעיה רפואית נדירה למדי. נשמח לברכה ועצה מה כדאי לעשות מבחינה רוחנית.

תשובה:

ברכה לרפואה שלמה לבנכם שיחי'.

עליכם להדר בכל המצות הקשורות לבית, החל משלש המצות שניתנו לנשים שסימנן **חנ"ה – ח**לה, **נ**דה ו**ה**דלקת הנר. כדאי לקיים בביתכם שיעור (לגברים או לנשים ורצוי שני שיעורים) בחסידות או בטהרת המשפחה (כולל דינים מעשיים).

בשורות טובות!

שאלה:

ב"ה אני מרגיש שהקב"ה חנן אותי בהרבה כשרונות. אמנם בכל פעם שהדברים באים למבחן מעשי, ובפרט בתחום הפרנסה, מתחילות אצלי 'מניעות': חרדה ותחושות פיזיות לא טובות. אני מנסה להתעלם, אבל זה לא עוזר. האם זה חייב להיות כך ואני סתם נלחם בזה, או שמא יש עצה?

תשובה:

העצה היא, "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך" - ככל שאני משליך את עצמי על חסדי ה' בלבד, "בלתי להוי' לבדו", כך אני יותר שמח ויותר רגוע והכל זורם בטבעיות ובהצלחה.

שאלה:

אני בת שמונה, ולאחרונה אני חולמת הרבה חלומות לא טובים. גם לפני השינה עולות בי מחשבות על מלחמות ועוד דברים לא טובים. אני והוריי נשמח לברכת ועצת הרב.

מענה:

צריך לספר סיפור צדיקים לפני השינה, לדבר על זה, וגם לשיר ניגון פנימי שקט.

ברכה לחלומות חסידיים ושמחה בעבודת השי"ת.

שאלה:

מאז שבני התחתן, אני מרגישה שהוא קצת שינה כיוון בחייו בגלל אשתו-כלתי. ב"ה יש להם זוגיות טובה והם שמחים יחד ועם הילדים, אבל ככלל היא פחות מהדרת במצוות ממנו, ונראה שהוא "מוותר" לה למען השלום. אני מודאגת מההשלכות השליליות על בני ועל הילדים, והדבר גורם לי לעצבות וגם לריחוק מכלתי. אודה לרב על עצתו.

תשובה:

עליך להאיר לכלתך פנים ולקרב אותה בדרכי נעם, רק זה יכול לעזור.

תבשרי בשורות טובות ותזכי לרוב נחת חסידי מכל בני המשפחה שיחיו.

שאלה:

בכדי להתקבל ליחידה מובחרת בצבא, שיניתי מהאמת בראיון בחלק מהדברים וגם בגיבוש 'עגלתי פינות'. אני מאוד מתחרט על כך, וחושש שבגלל שאני התקבלתי, מנעתי ממישהו באמת ראוי להיות שם במקומי. האם יש לי דרך לתשובה?

תשובה:

כתוב בתורה "מדבר שקר תרחק", והוא כלל גדול בתורה שיש עליו י"ג פירושים (הלכות בחז"ל. תלמד היטב את הסוגיה בגמרא בשבועות (דף ל ע"ב ואילך), אליבא דנפשיה (חרטה על העבר וקבלה על העתיד), יחד עם הרמב"ם (הלכות סנהדרין, בעיקר פרקים כא-כד) והשו"ע (השייך להלכות הנ"ל ברמב"ם).

כל זמן שאתה משרת בצבא עליך לדאוג לעורר חברים לאמונה בה' ובתורה - רק זה מה שמגן על עם ישראל ונותן לנו כח לנצח (והלואי שנרצה באמת לנצח את כל אויבינו מסביב ובכך להביא לשלום אמת). גם לדבר על תיקון המדינה שתקבל על עצמה עול מלכות שמים בשמחה. וכן לדבר בפרט על תיקון הקוד האתי של הצבא בנוגע למוסר מלחמה, לשכנע את כולם ש'טוהר הנשק' שלא על פי חוקי התורה הוא מושג טמא ומסוכן לחיי יהודים המוסרים את נפשם בצבא בעד עם ישראל.

אין דבר העומד בפני התשובה. כתוב "כי עם קשה ערף הוא וסלחת" - מכח העקשנות של הקדושה (לקיים "סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו"), באה הסליחה מאבינו אב הרחמן המרבה לסלוח.

סיפור חסידי רבי דב-בער ממעזריטש

דבקות וביטול — רבי דב-בער ממעזריטש

רבי דב-בער ממעזריטש, ידוע בשם ה'מגיד ממעזריטש', או 'הרב המגיד', היה גדול תלמידיו של מורנו הבעל שם טוב. נולד לאביו רבי אברהם — שהיה מיוחס לתנא רבי יוחנן הסנדלר, ומשם למעלה בקדש לדוד המלך — ולאמו מרת חוה בעיירה לוקאטש באוקראינה. בהיותו ילד נודע כברוך כשרונות ונשלח ע"י אביו לישיבתו של בעל 'פני יהושע' בלבוב. לאחר שנשא אשה שימש כמלמד בעיירה טולטשין והחל להתעמק בלימוד תורת הקבלה, בהמשך שימש כמגיד במספר עיירות.

ישנם כמה מסורות היאך התקרב רבי דב-בער לבעש"ט, מ"מ מאז שהגיע אליו לראשונה, הפך לתלמידו המובהק. לאחר פטירת הבעל שם טוב, מונה בנו — רבי צבי — למנהיג החבורה. כשנה לאחר מכן, במהלך סעודת חג השבועות — היארצייט הראשון של הבעש"ט, הודיע רבי צבי כי אביו — הבעל שם טוב — התגלה אליו והורה שההנהגה תעבור לרבי דב-בער. רבי צבי קם ממקומו ומסר לרב המגיד את מלבושו העליון, שהיה שייך לבעל שם טוב, ואז ישב הרב המגיד במקומו של רבי צבי והחל לומר תורה.

בשונה מרבו הבעש"ט שהיה נוסע ממקום למקום, הרב המגיד ישב במעזריטש ומשם שלח את תלמידיו להפיץ תורה ולהקים מרכזי חסידות בכל רחבי רוסיה ופולין ואף בגרמניה. באחרית ימיו עבר לעיירה אניפולי עקב מגיפה שפרצה במעזריטש. כעבור מספר חודשים, בי"ט כסלו תקל"ג, נפטר רבי דב-בער ומנוחתו כבוד באניפולי. מבית מדרשו של הרב המגיד יצאה העליה החסידית הגדולה לארץ ישראל בראשות תלמידו רבי מנחם מענדל מוויטעבסק. מתלמידיו המפורסמים היו: בנו רבי אברהם המלאך, רבי שניאור זלמן מליאדי, האחים רבי זושא מאניפולי ורבי אלימלך מליז'ענסק, רבי אהרון הגדול מקארלין, רבי מנחם מענדל מוויטעבסק, רבי לוי יצחק מבארדיטשב, האחים רבי פנחס בעל ההפלאה ורבי שמעלקע מניקלשבורג, רבי יהודה לייב הכהן, רבי זאב מז'יטומיר ועוד רבים.

הבעל שם טוב נולד ב-ח"י אלול ואדה"ז נולד ב-ח"י אלול כעבור מז שנים. יום הולדתו של הרב המגיד, לא ידוע לנו, אבל נוכל 'לנחש', כלומר לתת סימן בעלמא. הבעש"ט, הרב המגיד ואדה"ז הם כולם בחינת משה רבינו, "אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא", וכתוב שעיקר ההתגלות לקראת "הוא גואל ראשון והוא גואל ראשון", הפיכת משה רבינו למלך המשיח, מתחילה מהבעש"ט. לכן יש להם מינון גדול מאד של "משה שפיר קאמרת" בלשון חז"ל (שכל ת"ח הוא משה, אבל יש אחד שיש לו מינון יותר גבוה של זה). על משה רבינו נאמר בפסוק הכי חשוב שמתאר את נבואתו "פה אל פה אדבר בו". **פה** = **ח"י אלול**, ואם יש "**פה** אל **פה**" יש פעמיים **ח"י אלול** – ח"י אלול של הבעש"ט ו-ח"י אלול של אדה"ז. מה שמחבר ביניהם הוא – "**אל**" – והיום היחיד בשנה שעולה "**אל**" הוא **כ"ח אב**, לכן זה יום טוב להיות 'יום ההולדת' של הרב המגיד!

כל ימי ההולדת שייכים לחֹדש אלול. הבעש"ט אמר שנולד בח"י באלול כיוון שבא להכניס חיות בעבודת חֹדש אלול. "**פה אל פה**" = **אלול אלול אלול**.

רבי שמעלקא ורבי פינחס מגיעים לרב המגיד

כאשר האחים הקדושים, הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג והרבי ר' פינחס בעל ההפלאה, באו לראשונה לרבם, הרב המגיד נ"ע, הם בקשו שידריך אותם — יתן להם דרך בעבודת ה'. מיד כשנכנסו פנה אליהם ואמר להם — למה נסעתם אלי? הרי לא חסר לכם כלום. אתם גדולים בתורה, נגלה ונסתר, ועובדים את ה'. אתם לא צריכים אותי. האחים ענו לו, בכל אופן באנו לבקש דרך בעבודת ה'. אז אמר להם הרב המגיד, "כשאתם קמים חצות, דבר ראשון אתם נוטלים ידים עם כל הכוונות של האר"י הקדוש. אחר כך אתם אומרים ברכות השחר, עורכים תיקון חצות עם כל הכוונות, לומדים בדבקות עצומה עד אור הבקר. אחר כך טובלים, עם כל הכוונות של האר"י. מתפללים שחרית בדבקות, שעה ארוכה מאד. אם אחרי כל זה עולה על דעת אחד מכם ש'עשיתי איזה נחת רוח לקוני' — הקב"ה לוקח את כל מה שעשיתם, מהרגע שקמתם חצות, עושה עיגול מכל העבודה שלכם, וזורק אותו לפומא דתהומא רבא". כנראה שהמגיד אמר זאת טוב יותר ממה שאמרנו כעת, כי מיד שאמר זאת פעל עליהם, והם ענו ואמרו לו — באמת לא היינו צריכים לנסוע אליכם, היינו צריכים לזחול אליכם על ארבע — תכלית הביטול והשפלות, בטול היש במלכות (זוהי ההרגשה שעושים מכל העבודה שלי עיגול [בחינת נקודת המלכות] וזורקים לפומא דתהומא רבא דהיינו נוקבא דתהומא רבא, מלכות דלעומ"ז).

שני עמודי החסידות בדורות הראשונים — דבקות ובטול

יש שתי נקודות מרכזיות בעבודת ה' אצל אבות החסידות, הבעל שם טוב , המגיד ואדמו"ר הזקן - אברהם-יצחק-יעקב של החסידות ("אין קורין אבות אלא לשלשה, אברהם יצחק ויעקב") - 'סדר' בלשון החסידים: לא נדבר כעת על אהבת ישראל ועוד יסודות של החסידות, רק על עבודת ה', שעיקרה בתפלה - **דבקות ובטול.**

לא ראי הדבקות כראי הבטול ולא ראי הבטול כראי הדבקות. הדבקות היא גילוי אור. גילוי אור הכתר בנפש, למעלה מטעם ודעת. והבטול הוא בטול הכלי, מצב של כלי מתוקן. ראשית הבטול בחכמה, אחרי הכתר, ותכלית הבטול במלכות. "הוי' בחכמה יסד ארץ [-מלכות]" - "אבא יסד ברתא". בחכמה יש 'בטול במציאות' ובמלכות 'בטול היש', כאשר המלכות יורדת למציאות התחתונה, אלינו. עיקר הבטול אצלנו הוא בטול היש - בטול האני. גם אצל הבעל שם טוב וגם אצל המגיד וגם אצל אדמו"ר הזקן יש את שני הקצוות של דבקות ובטול. **ד**בקות-**ב**טול ר"ת **דב** - דב-בער, השם של המגיד.

הבעש"ט — דבקות כוללת בטול; המגיד — הוצאת הבטול מהדבקות

שנאת האני, היש הנפרד, התחילה אצל הבעל שם טוב - יש הרבה תורות כאלה בכתר שם טוב - ובכל אופן, אצל הבעל שם טוב העיקר הוא הדבקות והבטול נכללה בה. שרש הכלי נכלל באור, שכן "מהתעבות האורות נתהוו הכלים", ואצל הבעל שם טוב הכלים עדיין בתוך האור, הבטול עדיין בתוך הדבקות. עיקר העבודה והתפלה של הבעל שם טוב

ותלמידיו היתה תפלה שכולה אומרת דבקות בה'. הבטול נמצא שם, אבל הוא לא גלוי. מה החידוש של הרב המגיד? שהוא הוציא את הבטול מהדבקות, הוא גלה את תיקון הכלי. אצל המגיד יש כבר שני עמודי תווך של עבודת ה' – גם דבקות וגם בטול.

אדמו"ר הזקן — הלבשת הדבקות בבטול

מה לגבי אדמו"ר הזקן? זמן קצר לאחר שהמגיד הסתלק, תלמידי המגיד התכנסו – עשו אסיפה איך להמשיך את הדרך, איך להמשיך את הקו של החסידות שיהיה "בכל הארץ יצא קַוָּם". כל אחד אמר משהו, אצל כל צדיק ראו משהו אחר. למשל, כשמסתכלים על רבי לוי יצחק מברדיטשוב מה רואים? ממה מתפעלים? מהדבקות שלו. כאשר רואים אותו מתפלל בדבקות נכנס הרהור תשובה, רבים רבים חוזרים בתשובה ומתחילים לעבוד את ה' בקיום תורה ומצוות. לא רואים את הבטול שלו – רואים את האורות, את הברקים. כך כל אחד אמר משהו אחר. אדה"ז שהיה צעיר התלמידים, התחנן בפני עמיתיו להמעיט את האורות ולהרבות כלים, לעשות כלים להפצת החסידות. איך עושים כלים? מדגישים את הבטול.

אצל אדה"ז, בחב"ד, בקושי שומעים דבקות. לא שזה לא קיים – קיים ועוד איך. כשלומדים את סדר העבודה כמו שרבי הלל מסביר בביאור שלו לשער היחוד של אדמו"ר האמצעי, הוא מסביר שעבודת חב"ד היא להתחיל בהתבוננות – בינה דבינה – עד שזוכים לדעהעה [חוש השמע] הפנימי, הכתר של הבינה. אז עוברים להסתכלות, "לאסתכלא ביקרא דמלכא", מוחין דאבא-חכמה, ומשם עולים לדבקות בכתר. רק אחרי שעולים לדבקות בכתר, יורדים להתפעלות בלב ואחר כך להבעת ההתפעלות במלכות. זהו סדר העבודה – על כך כתוב "ז"א [המידות] בעתיקא [בכתר] אחיד ותליא" – ומהמדות יורדים להתחבר עם המלכות, זו תכלית העבודה החב"דית. אמרנו זאת כדי לומר שיש דבקות גם בחב"ד, אבל ככלל בחב"ד לא שומעים דבקות – לא שומעים שדורשים מהחסיד תהיה בדבקות. מה דורשים? בטול, החל מבטול היש, לבטל את האני שלך.

סדר של שלשה דורות

יש כאן שלשה שלבים, שהופכים את המגמה. אצל הבעל שם טוב העיקר דבקות, והבטול נכלל בדבקות. החידוש של הממוצע המחבר, הרב המגיד, שהוא הוציא את הבטול ועשה ממנו ענין שלם בפני עצמו. לא שהוא וָתר על הדבקות. מה ההבדל בין התורות של המגיד לתורות של הבעל שם טוב? התורות של הבעש"ט הן תורות של דבקות, והתורות של המגיד הן תורות של דבקות וגם של בטול. אצל אדמו"ר הזקן, יש כבר תורות של בטול, והדבקות נמצאת בתוך הבטול, האור נמצא בתוך הכלי, נכלל, קצת מסתתר אפילו – "אל מסתתר". "אל" היינו האוה, "השמים מספרים כבוד אל". כמו שהרבי הרש"ב מסביר בהמשך בתער"ב, "כבוד אל" היינו "אל הוי' ויאר לנו". "השמים מספרים כבוד אל" – את אור הדבקות. אצל אדה"ז כבר "אכן אתה אל מסתתר" בתוך הבטול של הכלי.

גילוי גדולתו בנגלה כדי לקרב

יש המשך לסיפור שלנו:

אחרי שהאחים אמרו לרב המגיד ש"לא היינו צריכים לנסוע אליך אלא לזחול על ארבע" — היות שהיו גאוני עולם — הם בקשו מהרב המגיד שיכבד אותם בכל אופן במשהו בנגלה, איזו סוגיא. המגיד נענה להם ופתח בסוגיא חמורה מאד — לא כתוב איזו סוגיא — והקשה קושיות אדירות, ואחר כך

בגאונות רבה תירץ את כל הקושיות. אחרי שתירץ את כל הקושיות הוא שאל עוד קושיא, שבעצם סתרה את כל מהלך התירוץ שלו, את כל הבנין שלו, ואז היה צריך לבנות מחדש, עוד יותר בעומק. הוא שוב בנה בנין שלם של לומדות, ואז עוד פעם עשה את אותו דבר — סתר את הכל. וכך תשע פעמים. הלומדות היתה כל כך חריפות ועמקות — עד שהגאונים היו צריכים 'להחזיק ראש' כפשוטו. אחרי שיצאו, אחרי כל הסיפור, המגיד התבטא ש"הם כמעט הפילו אותי".

למה התכוון הרב המגיד? כמעט הפילו אותי ב"מה נאה אילן זה, מה נאה ניר זה". אבל באמת לא הפילו אותו, אלא רק כמעט — הוא היה על הסף. יש משהו דומה מהבעל שם טוב, שפעם החזיק על ברכיו את נכדו, בעל 'דגל מחנה אפרים', ואמר לו — תאמין לי שיש אחד ששומע תורה לא מפי מלאך ולא מפי שרף אלא מפי קוב"ה ושכינתיה, ומאידך, כל הזמן נמצא בפחד שלא יפול לנוקבא דתהומא רבא, אם רק לרגע יחזיק טובה לעצמו (זה קשור גם למה שאמר רגע לפני ההסתלקות, כמו שגם מסופר על האר"י הקדוש — "אל תבואני רגל גאוה"). בשביל לומר את הלומדות, הוא הכניס את עצמו למצב מסוכן, בידיעה, אך מרוב אהבת ישראל — לעשות להם טובה (לקשור אותם אליו בחבלי עבותות של אהבה) — הוא סכן את עצמו. כתוב שגם אדה"ז לא החליט סופית להשאר במעזריטש עד שלא שמע מהרב המגיד איזה פלפול בנגלה — הוא לא בקש בפירוש, אך כך יצא.

בְּרָכוֹת בחשבון מתמטיקה בפרשת השבוע

שחיטת קודשים ושחיטת חולין

פרשת ראה כוללת הרחבה של דיני הכשרות בכך שהיא מציגה את המושג של שחיטת חולין. שלא כמו שחיטת בשר לשלמים הנעשית רק במשכן או במקדש ודורשת את אכילת הבשר בטהרה, לזמן מוגבל, ובתוך ירושלים, שחיטת חולין מתירה את אכילת הבשר בכל מקום בו הוא נשחט. דיני המצוה לא נתבארו בתורה והם נחשבים הלכה למשה מסיני (רש"י על אתר). אמנם, ישנו גם צד לומר ששחיטת חולין הנה סניף מסוים של שחיטת קודשים שהיתה במשכן ובמקדש (כך למשל היא דעת הרמב"ן על אתר, והוא מביא להוכחה את דברי הספרי על פרשתנו, "מה קדשים בשחיטה אף חולין בשחיטה"). והנה בפרשתנו מובא ענין אכילת בשר חולין בהמשך לענין הרחבת גבולות הארץ: כִּי יַרְחִיב הוי' אֱ־לֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ וְאָמַרְתָּ אֹכְלָה בָשָׂר כִּי תְאַוֶּה נַפְשְׁךָ לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תֹּאכַל בָּשָׂר:

תאות הבשר

תאות הנפש לאכול בשר יכולה להגיע ממקום שלילי, ומטעם זה יש הממעטים באכילתו, ומשתדלים לאוכלו רק בסעודת מצוה (שהיא כעין אכילת שלמים בימינו). אולם, יש ותאוה זו מגיעה דוקא ממקום גבוה ביותר, מהעל־מודע של האדם, ואכילת הבשר משמשת כלי להמשכת אורות גדולים מהעלם הנפש. כך למשל אנו מוצאים בגמרא שאכילת בשר שור הרחיבה את דעתו של רב נחמן (בבא קמא עא, ב וראו תניא פרק ז) עד שיכול היה לסבור סברות חדשות. בחסידות מוסבר שגם התאוה שנתאוה הקב"ה לעשות לו דירה בתחתונים מקורה במקום הגבוה ביותר בספירת הכתר, מקור האורות מאופל של הנפש.

ספירת הכתר מכונה לעיתים ה"חד ולא בחושבן", כלומר הספירה האחת־עשרה (מלמטה) – שכן המספר אחד עשר הוא המספר האחד שלאחר תשלום החשבון, דהיינו הבסיס המקודש של התורה, המספר עשר. הזכרנו בעבר את פירוש האבן עזרא שלשון התורה "עשתי עשר" (המציינת את המספר אחד עשר) עניינה להורות שכשאדם עובר את העשר, הוא מאבד לרגע את עשתונותיו ונבוך כיצד להמשיך לספור. כך הכתר מעיד על מה שמעל להגיון ולסברא הפשוטה, והוא מקור התאוות הגבוהות שבנפש.

החד ולא בחושבן

התבוננות מתמטית בפסוק שהזכרנו מגלה שיש בו 22 תבות ו־77 אותיות. שני המספרים הבסיסיים הללו המתארים את מבנה הפסוק הנם כפולות של 11, כנ"ל. אך, בנוסף לכך, ערך הפסוק כולו הוא 6127 ואף הוא כפולה של 11:

כִּי יַרְחִיב הוי' אֱ־לֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ וְאָמַרְתָּ אֹכְלָה בָשָׂר כִּי תְאַוֶּה נַפְשְׁךָ לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תֹּאכַל בָּשָׂר = 6127 = 11 פעמים 557

בפסוק יש 4 תבות שערכן כפולה של 11 (לפי כללי ההסתברות ראוי היה להיות רק 2) והן **אֱ־לֹהֶיךָ גְּבֻלְךָ אַוַּת** ו**תֹּאכַל**.

שתי המלים הראשונות – **אֱ־לֹהֶיךָ גְּבֻלְךָ** – מדגימות את הכלל המתמטי ש־11△ (**אֱ־לֹהֶיךָ**, 66) ועוד 10△ (**גְּבֻלְךָ**, 55) שווה 11^2.

המלה **אַוַּת** שבניקוד אחר היא גם **אוֹת** שווה ל"**אור קדמון**" שבכתר (דעת דרלד"א המאיר באוירא;

ראו סוד הוי' ליראיו טעם הבריאה, סוף פרק ב). והנה, בתנ"ך כולו מופיעה המלה אות (בשתי צורות הניקוד) בדיוק 22 (פעמיים 11) פעמים, בסוד **כב** אותיות התורה, 10 פעמים בתורה ו־12 פעמים בנ"ך. ביניהן, 17 הן אוֹת ואילו 5 הן אַוֹת, לשון תאוה כנגד **ה** מוצאות הפה, סוד **ה** אותיות מנצפ"ך, כידוע. **ג** הפעמים הראשונות בהן מופיעה אַוֹת הן בהמשך אחד בפרשתנו, פעם ראשונה בפסולי המוקדשין ואחר כך פעמיים ביחס לבשר תאוה. נמצא שפסולי המוקדשין הם ממוצע בין קדשים לחולין (חיזוק לסברת הרמב"ן הנ"ל ששחיטת חולין משתלשלת משחיטת קודשים), ודוק.

הבשר הנעלם

כשנתבונן בפסוק נראה שלבד משלש הופעות מפורשות של המלה "בשר", ישנם עוד שלשה רמזים מובהקים של בשר, כדלקמן.

ההופעה הנעלמת הראשונה של המלה "בשר" היא בדילוג אותיות מהבשר הראשון לאחרון דרך האמצעי:

בָּשָׂר כִּי תְאַוֶּה נַפְשְׁךָ לֶאֱכֹל בָּ**שָׂ**ר בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תֹּאכַל בָּשָׂ**ר**

הדילוג הפנימי (דהיינו, מלבד האותיות ב־ש־ר) הוא של 17 (**טוב**) אותיות. הדילוג כולו מקיף (דהיינו, כולל בסך הכל) 37 (**יחידה**) אותיות. יש לציין שה"סימן" של 11 התבות הללו בהן הדילוג הוא 11 (תבות) פעמים 37 (אותיות), או **יחידה**, ששווה 407, או **אות**, כנ"ל.

ההופעה הנעלמת השניה היא במלים **בְּכָל... נַפְשְׁךָ** נפשך שעולות **בשר** (והיינו דילוג תבות: "**בְּכָל** אַוַּת **נַפְשְׁךָ** תֹּאכַל **בָּשָׂר**").

וההופעה הנעלמת השלישית היא דילוג קטן יותר ב־5 המלים האחרונות של הפסוק (הנ"ל בהופעה השניה):

בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תֹּאכַל בָּשָׂ**ר**

כאן הדילוג הפנימי הוא של 7 אותיות והדילוג כולו מקיף 17 אותיות שהוא הוא גודל הדילוג הפנימי של הבשר הנעלם הראשון!

נתבונן כעת בשלש ההופעות הגלויות של "בשר" בפסוק. אנו נוהגים למנות את התבות בפסוק לפי מיקומן. שלש ההופעות של "בשר" הן התבות ה־12, 17, וה־22 בפסוק. גם כאן יש דילוג (פנימי) קבוע של 4 תבות. ההופעה האמצעית היא התבה ה־17. והנה הממוצע של 12, 17, 22 הוא כמובן 17 – הכל **טוב**. כאשר נחשב כל אחד מהמספרים הללו במשולש נמצא שסכום המשולשים הוא:

$$\triangle 12 + \triangle 17 + \triangle 22 = 22^2$$

לדרכנו, נשאלת השאלה אם אפשר לבנות משוויון זה כלל מתמטי (שלשה מספרים בדילוג שווה שסכום המשולשים שלהם שווה לרבוע של המספר הגדול)?

רמז נאה נוסף הקושר את המספרים 12, 17, ו־22 הוא שהאותיות הללו באלף בית הן: ל פ ת, הבשר בא ללפת את הפת! והנה, גם כאן אנו מוצאים את המספר הידוע 1820 שכן מילוי האותיות ל פ ת הוא למד פא תו וכאשר נכה כל אחד מהמילויים בהכאה פנימית (מכפלת האותיות זו בזו) נקבל **ל** פעמים **מ** פעמים **ד** שווה 4800, **פ** פעמים **א** שווה 80, ו־**ת** פעמים **ו** שווה 2400 והכל ביחד עולה 7280 או 4 פעמים 1820, מספר האותיות של 1820 אזכרות של הוי' ב"ה בחמשה חומשי תורה.

בזכות החבור וההמשכה מבשר קדש לבשר תאוה ("תאות צדיקים אך טוב", כנ"ל ו"עמך כלם צדיקים, לעולם יירשו ארץ", "כי ירחיב הוי' את גבלך") נזכה לשמוע במהרה את הקול המ**בשר** את הגאולה (קול העל־מודע של הנפש, הכתר, וכידוע הרמז ש**כתר** באתב"ש הוא **גאל**, "גאל ישראל"). והנה, **בשר קדש בשר תאוה** עולה 1820!

חיבור

חלקי התורה השונים – נגלה ונסתר, "גופא דאורייתא" ו"נשמתא דאורייתא", ההלכה והאגדה – הוא מהאתגרים החשובים של הדורות האחרונים. הרבי הרש"ב מליובאוויטש הגדיר זאת כחזרה למצב המתוקן של "טעם עצו [חלק הנגלה] וטעם פריו [חלק הנסתר] שווין", ולשם גילוי האחדות ב"תורת הוי' תמימה" הנהיג לימוד שיטתי בנגלה ובפנימיות בישיבות תומכי תמימים שהקים. גם הראי"ה קוק דבר על "המון חיבורים והרמוניות לאין חקר" שינבעו מחיבור ההלכה והאגדה, וראה בו חלק מחזון 'הישיבה המרכזית העולמית' שהגה.

בעלי הסוד עסקו לרוב בהשתקפותו גם בפשט התורה (והפליא בכך רבי לוי-יצחק שניאורסון, שהראה שסוגיות הגמרא לפרטי פרטיהן רומזות לסודות הקבלה ומבוססות עליהם), ועומק העיון של גדולי האחרונים, שהגיע להגדרות מופשטות בסברות דקות-מן-הדקות, נמצא רק כחוט השערה מהגדרות תואמות במונחי פנימיות התורה (והפליא בכך הגאון הרוגאטשובי, שמחבר בקביעות את הגדרות הרמב"ם במורה נבוכים לפסקיו במשנה תורה).

מדור "טעם מצוה" ממחיש את החיבור כשיטתי (ולא רק כ'וואריטים' נקודתיים): מדי שבוע פורס הרב סוגית-מצוה מהפרשה, תוך הבאת דעות ראשונים ואחרונים, פוסקים ומוני מצוות. מציאת המבנה הפנימי שעומד מאחורי הדעות האלה – דוגמת הכנעה-הבדלה-המתקה, הקבלה לאותיות שם הוי' ב"ה או לספירות העליונות וכו' – נותנת עומק חדש ב"אלו ואלו דברי אלקים חיים", מגלה את הטעם הפנימי שבדעות השונות והיחסים ביניהן ופעמים גם מחדדת נקודות הבדל עדינות ו'דורשת' סברה חדשה להשלמת התמונה. כל זה לצד חיפוש דוגמאות היסטוריות-תורניות של המצוה ומשמעויותיה בעבודת הנפש.

השבוע, לדוגמה, עוסק המדור במצוות "בל תוסיף" ו"בל תגרע", מפרט את השיטות בגוף הדין ובמקורותיו בפסוקים, מקביל ארבעה איסורים לאותיות שם הוי' ב"ה, מונה שבעה גווני "בל תוסיף" אפשריים כנגד מדות הלב ועוסק בכחם של חכמי ישראל וביחס הנפשי-הפנימי בין דאורייתא לדרבנן.

מעונין להצטרף לצוות המפיצים של **ואביטה**?

רוצה להצטרף לתפוצת המייל שלנו ולקבל את כל ההודעות והשיעורים?

שלח מייל לכתובת: itiel@pnimi.org.il

רוצה לשמוע את שיעורי וניגוני הרב? התקשר לפנימי-פון במספר 079-9211452

לפניות בנושא העלון: 052-4295164

pnimi.org.il